

Н. А. Раупова, А.Т. Төлебиев, Е.В. Дашкевич

БӘДИИЙ ӘМГӘК

Үмумий билим беридиган мәктәпнин 3-сınıpi үчүн дәрислик

3

Қазақстан Жумхурийити Билим вə пән министрлиги төвсийә қылган

А.Байтурсынов намидики тил билими институтиниң экспертири билән келишилгөн

Алмута «Атамұра» 2018

УДК 373.167.1
ББК 85.12я72

Р 22

Дәрислик башлангуч билим бериш сәвийесиниң 1– 4 - синиплирига бекішіланған «Бәдий әмгәк» пәннинең жаңыланаң мәзмұндикі Типлик оқытуш программасыға мұвалик тәйярланған.

ШӘРТЛИК БӨЛГҮЛӘР

- Ойлининдерлар вә жавап бериндерлар
- Өзәндер ясаңдар
- Тәжрибә өткүзүндерлар
- Күзитип үгининдерлар
- Іекайә түзүндерлар
- Оқуңдар, бу қизиқ
- Мәлumatни Интернеттін тепиндерлар
- Ата-анаңдар билән биллә орунлинидиғи иш лайиғиси
- Пәхәс болуңдар!
- Тирәк сөзләр

Раупова Н.А. вә б.

Р 22 Бәдий әмгәк: Умумий билим беридиган мектеппинең З-сипаттың үчүн дәрислик /Н.А. Раупова, Ә.Т. Төлебиева, Е.В. Дашибеков. Алматы: Атамұра, 2018. – 128 бет.

ISBN 978-601-331-267-5

УДК 373.167.1
ББК 85.12я72

ISBN 978-601-331-267-5

© Раупова Н.А., Төлебиев Ә.Т.,
Дашибеков Е.В., 2018
© «Атамұра», 2018

КИРИШМӘ

Қиммәтлик достлар! Силәр 3-синипта йеци қизиқарлық мавзуулар билән тонушисиләр.

Жаңлиқ тәбиәт

Яхшидин үгән,
Ямандин жиркән

Вақит

Мемарчилиқ сәнъити

Санъет

Бүйүк намайәндиләр

Су – наятлиқ мәнбәси

Дәм елиш мәдәнийити.
Мәйрәмләр

Тәсвирий васитиләрни пайдилинп, йеци усул билән буюмларни ясап үгинисиләр. Силәргә ижадий утуқ тиләймиз.

ЖАНЛИҚ ТӘБИӘТ

БУ БӨЛӘКТИН:

- жанлиқ тәбиәт дегинимизниң немә екәнлигини;
- симметрия дегинимиз немә?
- штрих дегинимизниң немә екәнлигини

БИЛИСИЛӘР;

- һәрхил штрих вә сизиқлар билән тәсвирләшни;
- һәрхил йоллар билән симметриялык рәсим сизишни;
- найванларни мұсұnlәшни;
- миқияслиқ-бошлуклук композиция ясашни;
- йеци аталғуларни уйғур, қазақ, рус вә инглиз тиллирида дурус тәләппуз қилишни

ШТРИХ
ШТРИХ
ШТРИХ
STROKE

ҮГИНИСИЛӘР.

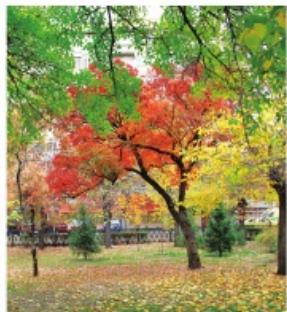

СИЛӘРНИ ҚОРШИҒАН МУҢИТ

Тәбиәт – адәмни қоршиған аләм. Ү: деңиз вә океан, тағ вә чөл, өсүмлүк вә һайванлар. Тәбиәтни адәм бәрпа қылмиди. Тәбиәт тәрәкқият нәтижисидә пәйда болди. Тәбиәтниң жәнлиқ вә жансиз шәкли бар.

1. Өсүмлүкләр, һайванлар вә адәмниң өзиму жәнлиқ тәбиәт нишани дур. Улар һәккіде дуниятонуш дәрисидин немиләрни билисиләр?
2. Уларниң қандақ белгүлири бар?

Өсүмлүкләр билән һайванларниң адәмгә тәккүзидиган пайдиси тоғрилиқ қисқа hekайә йезиндер.

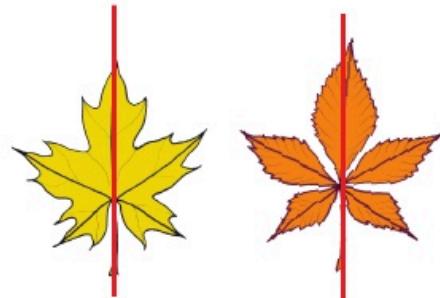
Өсүмлүкләр билән һайванлар адәмгә пайдилиқла өмәс, шундақла улар наһайити чирайлиқ. Силәр рәссам сүпитетидә өтрап мұниттики гөзәлликни үгинип, билишиңдер керек.

Тәбиәтни маһир рәссам дәйду, уни қандақ чүшинисиләр?
Сөзләп бериндер.

СИММЕТРИЯ ДЕГЕН НЕМӘ?

Нәркәндак әдәрәк йопурмиғиға (зәрән, тал, дуб, қейинниң йопурмақлири) қараңлар. Уларниң оң тәрипи билән сол тәрипиниң охшаш екәнлигигө диққәт қилиңлар. Йопурмақни нәқ оттуридин пүклисәңлар, униң оң тәрипи билән сол тәрипи охшаш пүклиниду.

Жиңналғуч, қонғуз, кепинәк вә б. нашарәтләргө диққәт қилиңлар.

Уларниңмұ оң вә сол тәрәплириниң бирдәк екәнлигини көри силәр. Буни икки тәрипи бирдәк симметрия дәп атайду. Тәсвири охшаш икки бөләккә бөлидиган сизиқни **симметрия оқи** дәйду.

?!
?

Тәбиәттиki симметрияни байқаш қийин, чұнки һайванлар давамлық һәрикәттө болиду. Мәшүк билән башқа һайванларниң рәсимилиригө қарап, уларниң симметриялық екәнлигини дәлилләңлар.

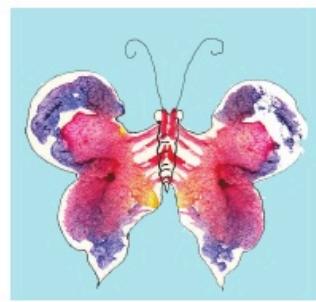

Симметриялык рәсимни қандак сизишқа болиду? Уни монотипия усули билəн сизиш асан.

1. Қəғəz варигиниң оттурисига инчикे сизик жүргүзүңлар. Сизиқниң сол тәрипигө, рәсимдө көрситилгендөк, кепинөкниң қанитини бояқ билəн сизиңлар.

2. Қəғəзни сизик үстидин аста пүклəңлар, рәсим ичидө қалсун. Қəғəзни икки тәрипидин бир-биригө чаплап, қисип тутуңлар.

3. Қəғəзни ечиңлар. Рәсимиң тамғиси пәйда болди. Өндү уни наjəтлик қисимлар билəн толуқтуруңлар. Симметриялык рәсим сизалидиңларму?

Симметриялык рәсимни қəғəз билəн қайчини пайдилинип ясалайсилер. Қəғəз варигини иккигө пүклəңлар. Пүкүлгөн тәрипигө йопурмақниң йериминиң рәсимиини сизиңлар. Мәсилəн, зəрəң үйлесеңдерде сизиңлар болиду. Йопурмақни сиртқи сизиқлири бойичə қайча билəн кеси-велиңлар. Өндү ечиңлар. Мана силəр йопурмақ ясидинлар.

РӘСИМДИКИ ШТРИХНИҢ ТӘСИРЧАЛЫГИ

Яхши рәссам болуш үчүн тәбиэтни диққат билөн күзитип, уни тәсвирләшни билиш керәк. Бу йәрдә силәргө сизик, штрих вә рәң ярдәмлишиду.

?!
?

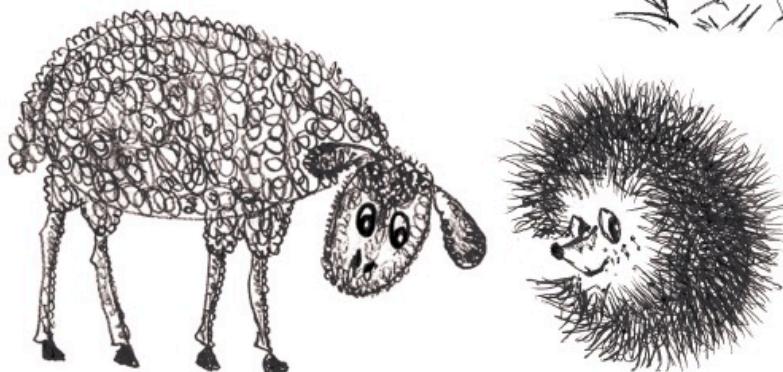
1. Сизик тогрилиқ немә билисиләр?
Ядинларға чүшириңлар.
2. Униң қандақ түрлири болиду?

ШТРИХ
ШТРИХ
ШТРИХ
STROKE

Сизикниң ишәнчилик ярдәмчиси – **штрих**. Штрих дегинимиз қисқа сизиклар. Үму сизик охшаш һәрхил болиду.

Штрихниң ярдими билөн мамук пәй-лик жүжини, тикәнлик кирпини, жиңнә йопурмақлиқ чөпләрни, бәдрә жуңлуқ қойни вә башқа көплигөн қизиқарлық нәрсиләрни тәсвирләшкә болиду. Тиришсаңлар, чирайлиқ рәсім сизалайсиләр.

Штрих арқилиқ натуриға қарап рәсим сизалайсиләр. Рәссамлар штрих, сизик, рәңни чевәрлик билән пайдилинип, тәбиәтни тәсвирләшни яқтуриду.

А. Дюрер. Тошкан

К. Петров-Водкин.
Чөчөккә иллюстрация

?!
Мону рәсимләргә қараңлар. Уларни тәсвирләп беринлар.
Штрихниң тәсирчанлигига зәнин қоюңлар.

Иәрхил сизик, штрихлар билән бирнәччә йопурмақниң, чөпниң, дәрәк шехиниң, һәтта дәрәқниң туташ рәсимины сизинлар.

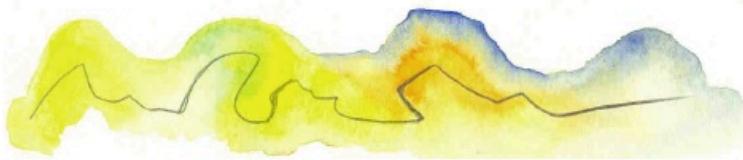
ҮЗҮП-ҮЗҮП БОЯШ (МАЗОК) – ЖИВОПИСЬЧИ-РЭССАМНИЦ ТЭСВИРЛЭШ ВАСИТИСИ

Живописьчи-рэссам адэттэ май бояқ билэн ишлэйду, назирчө силэр үчүн асасий бояқлар – акварель вэ гуашь.

Акварель – (латинчө *acqua* – «су» дегэн сөздин чиққан) суда ерийдиган сүзүк бояқлар.

Қәғөзгө сизип, үстигө акварель бойифини йеқиңлар. Немэ көрүватисилэр? Хуласиләңлар.

Гуашь – суда ерийдиган қоюқ бояқлар.

Қәғөзгө сизик сизип, үстигө гуашь бойифини сизиңлар. Немэ байқидинлар? Хуласиләңлар.

Пәлкүч – живописьчи-рэссамниң қолидики өң асасий қурал. Пәлкүч билэн ишлэшниң көплигөн усули бар. Шуларниң бири – пәлкүч билэн бояқ йеқиш. Униң хилму-хил тури болиду. Рэссамлар пәлкүч билэн бояқ йеқип, долқун, чөп, ақ булутларни манирлик билэн тэсвирлэйдү.

B. Van Гог. Овердикін ямғұрдин кейинкі мәнзире (пейзаж)

Голланд рәссами Ван Гогниң живописълиқ әмгигиге қараңдар. Бояқлирига диққат қилинадар. Рәссам етизлиқни, чөпни, дәрәқләрни, асман билән булуттарни тәсвирләш үчүн пайдиланған бояқлар тоғрилик сөзләп беріндәр.

ЙОПУРМАҚЛАРНИ ҺӘРХИЛ ҮСУЛ БИЛӘН ТӘСВИРЛӘЙМИЗ

Рәссам авал тәбиәтни күзитиду, андин тәсирлик пейзажни, найванлар билән өсүмлүкләрни тәсвирләйдү.

Йопурмақларға қараңлар. Уларниң һәҗимигә қарап, қайси дәрәкниң йопурмиғи екәнлигини билишкә болиду. Мәсилән, каштанниң йопурмиғи йәттә йопурмақчидин ибарәт. Уларниң һәммиси бәргидики бир нүктидин тарқилиди. Оттуранчи йопурмақчә һәммидин чоң болиду. Қарияғачниң йопурмиғи туташ, жийәклири чишлиқ келиду. Зәрәнниң йопурмиғи нәқишилик.

?!
?

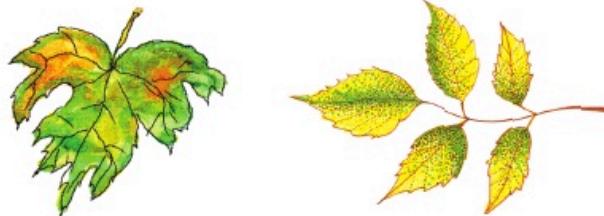
1. Өзәңлар билидиган дәрәкләрни атаңлар.
2. Уларниң йопурмақлирини тәрипләңлар.
3. Силәр туридиган йәрдә қандаң дәрәкләр өсиду?

Әгәр силәрниң яхши рәссам болғуңлар кәлсә, диққәтчанлиғындар билән хиял-тәсәввуруңларни, қабилийитиңларни өткүрлитиңлар.

- йопурмақларни һәрхил үсулар билән тәсвирәңлар:

- аддий вә рәңлик қериндашлар билөн;
- монотипия вә акварель билөн, андин фломастер билөн бояш арқилиқ;

- аппликация усули билөн кона журналлардин йопурмақтарни қийивелип, уларни рәңлик қәгәзгә чирайлық чаплаңлар.

Өгөр йопурмақни һәртүрлүк нәқишиләр билөн безисә, бәк чирайлық көрүниду. Силәр қандақ безәшни билисиләр?

ТӘСВИРЛӘРНИ ҚӘЙӘРДӘ ПАЙДИЛИНИМИЗ?

Рәсимни икки пүклөнгөн рәңлик картонға чаплашқа болиду. Шу чағда тәбрикләш открытиясы чиқиду. Рәсимни рамкига алидиган болсақ, бу налда уни тамға илип, бөлмини зенәтләшкә болиду.

1. Йопурмақни қандақ тәсвирләйдиганлиғицларни йешицлар.
2. Орунлиған ишицларни қәйәрдә пайдилиналайдиганлиғицларни ой-линицлар.

РӨССАМЛАР ЖАНЛИҚ ТӘБИӘТНИ ҚАНДАҚ ТӘСВИРЛӘЙДУ?

K. Аманжолова.
Хошна нойлида

Рөссамларни жанлик тәбиәт алими һөрқачан қизиқтуриду. Қедимий заманлардинда иптидаиј рәссамлар һәрхил һайванларни – мамонт, өкүз, атни – ғар ташлар билән өңкүрләргө тәсвирлигән. Шунда бу рәсимвләр өңкүр яки ғар ташлардики рәсимвләр дәп атилиду.

Вақит өтүп, рәссамлар тәбиәтни күзитип, қоршиған өтрапни, һайванлар билән өсүмлүкләрни дәл тәсвирләшкә башлиди.

B. Верещагин.
Карван-сарай нойлисидики төгө

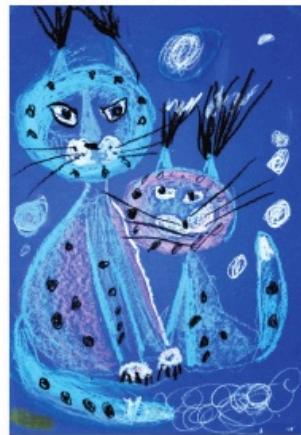
?!
1. Тәбиәтни тәсвирләйдиган рәссам қандақ атилиду?
2. Һайванларни тәсвирләйдиган рәссам қандақ атилиду?

Өсүмлүкләргө қизиқидиган рәссамларму болиду. Улар өсүмлүкләрни күзитип, наһайити охшитип сизиду. Тәсвирләшниң бу түри ботаникиләк живопись дегән намга егә болған. «Ботаника» грекчә сөз болуп, «өсүмлүкләр» дегән мәнани билдүриду. Мундақ өсүмлүкләр рәсимирини һәртүрлүк ботаникиләк қамуслардин көрәләйсиләр.

A. Хартингер.
Дафна

БАЛИЛАР ЖАНЛИҚ ТӘБИӘТНИ МОШУНДАҚ ТӘСВИРЛӘЙДУ

5, 9, 12, 13-бәтләрдики материалларни әтраплиқ өзләштүрүп, «Рәссам вә жанлиқ тәбиәт» дәп атилидиган ихчам hekайә түзүңлар. Тәвәндики соалларға жавап бәрсөңлар, hekайә түзәләйсиләр.

1. Рәссам немишкә жанлиқ тәбиәтни күзитиду?
2. Рәссам жанлиқ тәбиәттики немиләрни тәсвиrlәйду?
3. Уни қандак йоллар билән тәсвиrlәйду?
4. Өзәңлар неминин рәсимиини сизишни яқтурисиләр?

ҢАЙВАНЛАРНИҢ КӨЛӘМЛИК ТӘСВИРИНИ ЯСАЙМИЗ

Ңайванлар – жаңалиқ тәбиетниң бир бөлиги. Силәр ңайванлар билән құшларни сизиқ, шәкил, рәң билән, шундақла аппликация, коллаж, монотипия усули билән тәсвиrlәшни билисиләр. Бұгүн уларниң көләмлик тәсвирилерини полимер гилдин вә пластилиндин мұсунләйсиләр.

Әгәр силәр мону бөләкләрни ясашни билсәң-
лар, һәрқандақ ңайванни мұсунләйсиләр:

1. дүгләк яки созунчақ бешини;
2. тәрхемәк тәхлит узун яки созунчақ тенини;
3. төрт путини (әгәр атни мұсунлисәк, узунирақ,
кирпиниң путини қисқарақ қилип ясаймиз);
4. Бойниң (зәрәпениң бойни охшаш узун яки бегемотниң
бойнидәк қисқа болиду);
5. Айрим бөләклири (қулиғи, кәзи, бурни, қуйруғи, терисиниң
тағиلى яки деғи арқиلىқ ңайванларни бир-биридин ажриталаймиз.

ЗӘРӘПӘНИ МҰСУНЛӘЙМИЗ

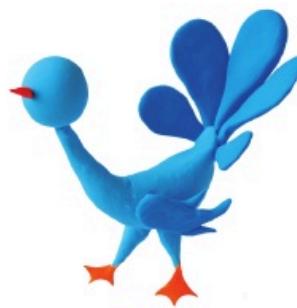
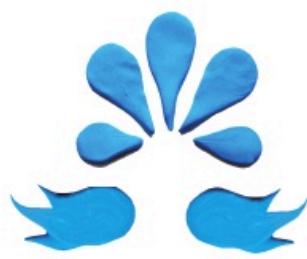

Мону зәрәпәгә қарап, бөләкләрниң һеммисини бир йәргә қандақ жиғишиңқа болидиганлигини билисиләр. Бешини бойниға чиш кочилиғуч билән орнатқан дурус. Путлири пухта туруш үчүн, сим өткүзүшкә болиду. Зәрәпениң тәсвири тәйяр болғанда, ушшак бөләклирини чаплаңлар. Дағларни чаплашни унтимаңлар.

ТОЗНИ МҰСЫНЛӘЙМИЗ

Құшни мұсұнләш үчүн, мону бөләкләрни ясаш керәк:

- 1) дүгләк бешини;
- 2) тенини (мандаринниң бир бөлиги охшаш);
- 3) икки путини;
- 4) құйруғи билән қанитини.

Чиш кочилигүч билән һеммә бөләклирини бириктүрүллар. Қошумчә ушшақ бөләклирини, йәни көзини, түмшүгини, тажини мұсұнләндір. Андин кейин құшниң қанити билән құйруғини нәқишлир билән безәңлар.

КОЛЛЕКТИВЛИҚ КОМПОЗИЦИЯ ЯСАЙМИЗ

Нәжимлик композициялар тәкшиликтө, йәни қәғөз яки картонға орунланған иштин пәриқлиниду. Уни һәр тәрипидин қараашқа болиду. Унинда нәрсиләр бир-биридин һәрхил арилиқта орунлишиду.

?!
?

Әтрапиңлардин нәжимлик тәсвирләрдин ибарәт композицияләргә мисал кәлтүрүңлар.

6–8 адәмдин ибарәт топқа бириқиңлар. Коллективлиқ композициягә умумий мавзу таллаңлар. У «Найванат беги», «Қүшлар нойлisisи», «Өй найванлири» вә б. болушы мүмкін. Андин тапшуруқни бөлүвелиңлар: ким немә қилиду?

?!
?

1. Балиларниң ясиган һайванлириға қараңлар:
2. Улар қандақ шәкилләрни пайдиланған?

Коллективлиқ композиция ясаш үчүн, өлчими 50x50 см картон вариги керек. Униңға йешил рәңлик қөгөзни чаплайсиләр. Бу – силәрниң композицияләрниң асаси. Һайванат бегиға қандақ һайванларни киргүзиғанлиғицларни муһакимә қилиңдер. Һайванларни, өсүмлүккләр вә башқа таш, һавуз, көрүкни ким тәсвирләйдү? Өсүмлүккләрни рәңлик картонларни қийивелип чаплашқа болиду. Композицияниң беләклири тәйяр болғанда, уларни картонға орунлаштуруңдар. Лазим болса, пухта туруши үчүн чаплаветицлар.

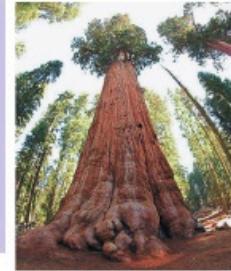

ТОНУШТУРУШ, МУҢАКИМӘ ВӘ БАҢАЛАШ. БИЛИМ ВӘ БИЛИК ФОЖУНИ

Дуниядикі əң қоң вә əң қери дәрәқлөрниң бири – секвойя дәриғи. Униңға Генерал Шерман дегендеген нам берилгөн. Бу дәрәқ Калифорниядикі «Секвойя» миллий истираһәт бергінинде «Алп орминида» өсіду. Униң йеші 2000 жылдин ашидү.

1. Өзәңлар орунлиған колективлик иш тоғрилиқ сөзләп беріңдер.
2. У қандақ атилиду?
3. Қандақ наиванларни тәсвирлидиңдер?
4. Немишкә нәқ шу наиванларни таллавалдиңдер?
5. Ишиңдер арқылық немини ейтқуңдар көлди?

1. Жәнлиқ тәбиәт дегинимиз немә?
2. Рәссам штрих билән немини тәсвирләйдү?
3. Симметрия дегинимиз немә?
4. Уни қәйәрдә көрәләйсиләр?

Интернеттін өзәңлар яшайдыған йәрдікі өсүмлүктөр билән наиванлар хөккіндә мәлumatларни тепеп оқуңдар.

ШТРИХ
ҮЗҮК-ҮЗҮК
БОЯҚЛАР (МАЗОҚ)
СИММЕТРИЯ

ЯХШИДИН ҮГӨН, ЯМАНДИН ЖИРКӨН (ЙОРУҚ ВӘ ҚАРАҢҒҮ)

БУ БӨЛӘКТИН:

- иллюстрация дегинимизниң немә екәнлигини;
- композициядикى қариму-қаршилик (контраст) қанунийитини;
- контрастлық уйғун болалайдиган қошумчә рәңләр тогрилиқ

БИЛИСИЛӘР;

- қариму-қарши рәңләрни пайдилинин, композиция ясашни;

- қаттима китап ясашни;

- йеци аталғуларни уйғур, қазақ, рус вә инглиз тиллирида төгра тәләппуз қилишни

ИЛЛЮСТРАЦИЯ
ИЛЛЮСТРАЦИЯ
ИЛЛЮСТРАЦИЯ
ILLUSTRATION

ҮГИНИСИЛӘР.

ИЛЛЮСТРАЦИЯ ДЕГИНИМИЗ НЕМӘ?

Адәм hәр күни «яхши» вә «яман» дегән чүшәнчиләр билән учришиду. Кичик чегиңларда ата-анаңлар силәргә меһрибан (яхши) вә рәһимсиз (яман) қәһриманлири бар китапларни оқуп бәргән болса керек.

?!
Бирнәччә яхши вә яман әдәбий қәһриманларни ядиңларға чүшириңлар.
Уларни тәсвирләңләр.

Адәттә балилар китаплириниң һәммисидә рәсим көп болиду. Улар китап мәзмунини, қәһриманларниң миҗәз-хулқи билән қияпитини ечишқа ярдәмлишиду. Мәтинни чүшәндүрүп, қандакту бир қәһриманни тәрипләйди. Китаплардики мундақ рәсимләр **иллюстрация** (латынчә «illustration» – «йорук») дәп атилиди. Чүнки рәссам рәсимилири арқылы мәтинни рошәнләштүриди, йәни толуқтуриди.

?!
1. «Яхшилиқ билән яманлық» чөчигидики икки қәһриманниң иллюстрациясиге қараңлар. Уларни тәрипләңләр.
2. Қәһриманларниң қайсиси яхши, қайсиси яман екәнligини көрситиш үчүн, рәссам қандақ тәсвирий васитиләрни пайдиланган?

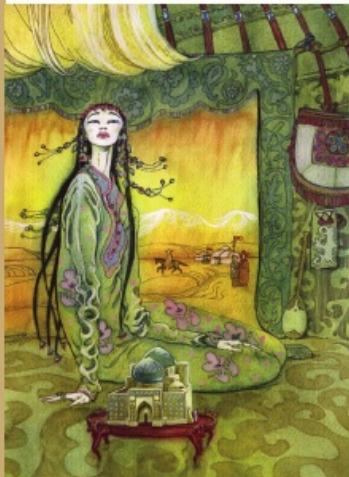

Силәр рәссамниң қандақту бир кәй-пиятини, миңзәзини көрситиш үчүн, си-зиқлар билән рәңләрниң уйғунлугини пай-дилини диганлигини билисиләр. Бу өз новитидә чирайлиқ иллюстрацияләрни си-зишқа ярдәмлишиду.

ИЛЛЮСТРАЦИЯ
ИЛЛЮСТРАЦИЯ
ИЛЛЮСТРАЦИЯ
ILLUSTRATION

Палитрида яман адәмниң, йәни шәпкәтсиз кишиниң миңзәзини көрситиш үчүн, бир рәңни уйғунлаштуруңлар. Яхши, мәһрибан адәмгә иккинчи бир рәңни чиқириңлар. Йекинлириңлар билән достлириңлардин рәңләр уйғунлуғи қандақ қәһриманларға мувапик келидиганлигини төпишли-ни сораңлар. Әгәр улар тогра тапса, у чаңда силәр рәң уйғунлугини ениң бәргән болисиләр. Сизиқлық композиция ясаш арқылың йөниму тәкрап сизалайсиләр.

A. Sas. «Қедимий Қазақстанниң ривайәтлири» китавиға иллюстрацияләр

Қазақ хәлиқ чөчәклири һәккүндә немә ейтқан болаттиңлар? Уларда қандақ қәһриманлар бар? Тәрипләңлар. Қазақстанлиқ рәссам А. Сасниң «Қедимий Қазақстанниң ривайәтлири» китавидики иллюс-трацияләр һәккүндә немиләрни ейтқан болаттиңлар? Рәссам қандақ тәсвирий васитиләрни пайдиланған?

КОМПОЗИЯЦИЯДИКИ ҚАРИМУ-ҚАРШИЛИҚ (КОНТРАСТ)

Рәссаам композицияни тәсирлик көрситиш үчүн, қариму-қаршилиқ қанунини қоллиниду. Ыңжими, шәкли, рәңги нишанларниң характеристига қарап байқилиду.

Силәр «Қамқақ бовай билән Девә» чөчигини оқуған болсаңлар керәк. Мошу өсөргә алас болған иллюстрациягә қараңлар. Рәссаам һәҗим қариму-қаршилигини тәсвирлигән. У қамқақ бовайни жәйнәктәк, Девини болса, уларниң арисида алп көрситиду.

Е. Сидоркин. «Қамқақ бовай билән Девә» чөчигиге иллюстрация

Г. Исмайлованаң мону өмгигидә алайдың қариму-қаршилиқ, йәни рәңлик қариму-қаршилиқ бар. Ақ көйнәклик қызы қара кийимлик, зор бәдәнлик батурниң йенида бәк на-зук көрүниду.

- 1. Мону иллюстрация тогрилиқ немә ейтқан болаттиңлар?
- 2. Рәссаам қандақ қариму-қаршилиқни пайдиланған?
- 3. Рәсимни тәсирлик қиливатқан немә?

Рәссаалар тәсвирий сәнъет өсәридә төвәндикидәк қариму-қарши мұнасивәтләрни пайдилиниду:

• **рәңлик мұнасивәтләрдә**

1) иссиқ вә соғ рәңләр мұнасивити;

2) ақ вә қара рәңләр мұнасивити (очук вә қоюқ);

• **өлчәмлиридә**

1) тоң билән кичикниң мұнасивити;

2) егиз билән пәсниң мұнасивити;

• **шәкиллиридә**

1) юмшақ вә қаттиқ нәрсиләр мұнасивити;

• **hәрикәттә**

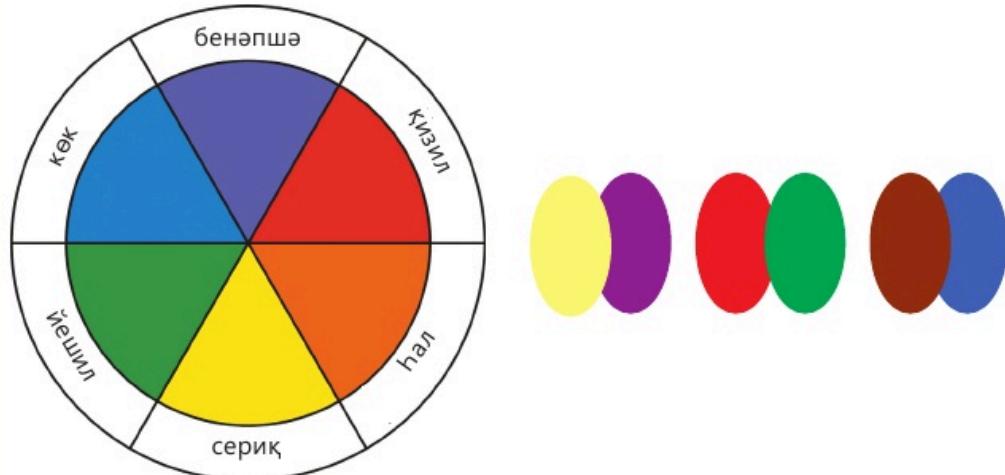
hәрикәт билән хатиржәмлик мұнасивити.

Йәнә қандақ қариму-қарши мұнасивәтләрни аталайсиләр?

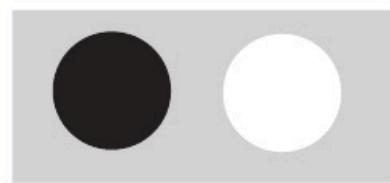
Икки яки униндинму көп нәрсиниң өлчәмлири арисида пәриқ қанчә көп болса, улар бир-биригө шунчә қариму-қарши болуп келиду. Йәни улар бир-бириниң алайидиликлирини рошәнләштүриду. Кичик нәрсә тоң нәрсиниң йенида бәкму кичикләп, егиз нәрсә паканиң йенида техиму егизләп, рәнимсиз шәпқәтликниң йенида зулумдар көруниду.

ҚАРИМУ-ҚАРШИ (ЗИТ) РӘҢЛӘР

Рәңләр өз ара қариму-қарши мунасивәттө болиду. Рәң чөмбиридики бир-биригө қариму-қарши турған рәңләр қошумчә рәңләр дәп атилиду. Улар қатар турғанда, бир-бирини толуктуриду. Мундақ рәңләрниң уйғунлуги алайында рошән болиду. Уларни қариму-қарши яки контраст дәп атайду.

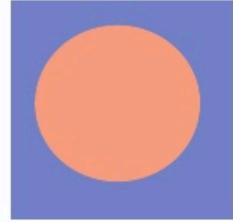
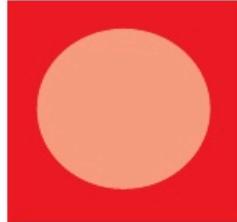
Сөвирлик, бирхил қелиптиki кәйпиятни рәң чөмбиридә қатар турған рәңләр билән бәргән дурус. Улар йекин рәңләр дәп атилиду.

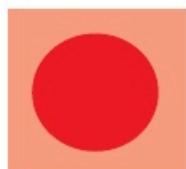
Йорук билән қараңғуни, меһрибан билән рәһимсизни тәсвиirlәш учүн, ақ вә қара рәңләрни пайдилинишқа болиду. Улар қариму-қарши болғанлықтын, бир-бирини өз ара техиму күчәйтиду.

Қени, қариму-қарши рәңләрниң хусусийитини ениқлап көрәйличу. Һал рәңлик қәғәздин икки охшаш чәмбәр қийивелицлар, андин кейин өлчәмлири бирхил квадрат қийинçлар. Униң бири қизил рәңлик, иккинчиси көк рәңлик қәғәздин болсун. Һал дүгләкләрни квадратқа қоюп, зәнин билән қараңлар.

Башқа рәң жүплири биләнму мошундақ ишләләйсиләр.

Дүгләкләр қайси фонда ениқ көрүниду?
Хуласиләңлар.

Қариму-қарши рәңләрниң уйғунлуғи йеқин рәңләрниң уйғунлуғидин дайым қениң көрүниду. Өгәр силәр яхши, жукуру кәйпиятни тәсвирлигүңлар кәлсә, қариму-қарши мунасивәтләрни пайдилиниңлар.

ҚАРИМУ-ҚАРШИ КОМПОЗИЦИЯ ТҮЗИМИЗ

Геометриялык жисимлардин түзүлгөн композицияләргө қараңлар.

Биринчисидә учлук қири йоқ, юмшак жисимлар – созунчақ вә дүгләкләр тәсвиirləнгөн. Иккинчисидә қаттиқ жисимлар – үчбулун-луқлар тәсвиirlinidу. Шәкилләр өлчөм жәһәттин тәхминән охшаш.

Үчбулунлуқлар, дөға вә дүгләкләр арилаш орунлашқан үчинчи композициягә диққәт қилиңлар. Үч композицияниң қайсисида қариму-қарши мұнасивәтләр пайдилинилған? Уларниң қайсиси тәсирлик көрүниду? Жағаваицларни чүшөндүрүңлар.

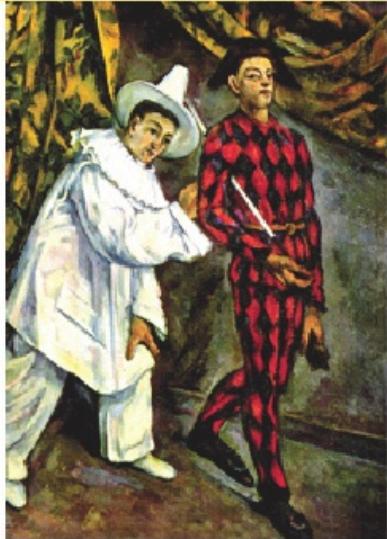
Композиция түзүш үчүн, силәргө өлчими 30x30 ақ қәғөз, рәңлилек қәғөз, күл рәң қелин қәғөз, қайча, сизгуч, йелим керәк.

ИШНИҚ ТӘРТИВИ

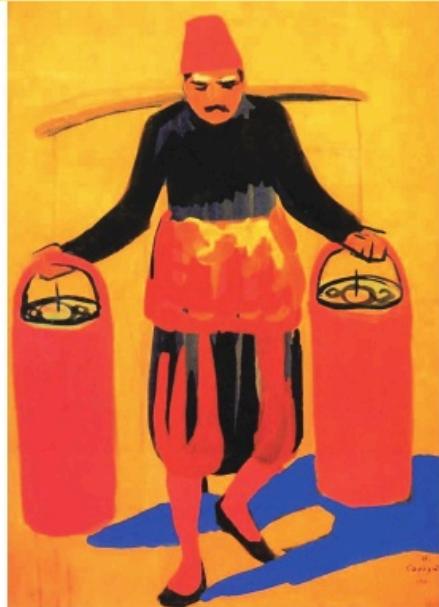
1. Рәңлилек қәғөздин дүгләк, созунчақ, үчбулунлуқларни һәр түрлүк қилип қийивелиңлар.
2. Қизиқарлық композиция чиқиши үчүн, уларни ақ қәғөзниң үстигө қоюңлар. Андин сәрәмжан чаплаңлар.
3. Композицияни күл рәң қәғөз бетигө чаплаңлар. Бу – силәрниң ишицларниң рамкиси.

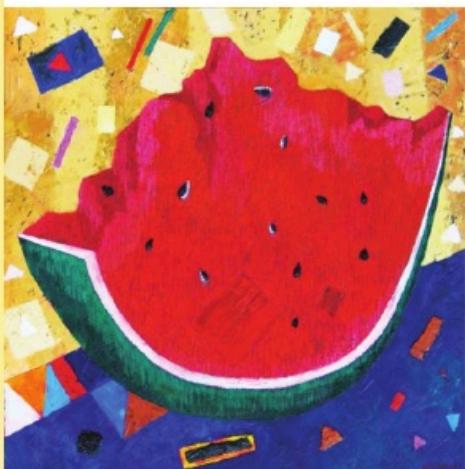
Хилму-хил шәкилләр бир-бириниң алайидилигини рошәнләштириду. Қараңлара, үчбулунлуқларниң жийәклири учлук болуп, дүгләк билән созунчақ шәкилләр юмшак вә назук, нәпис көрүниду.

П. Сезанн.
Пьеро билән Арлекин

М. Шагал.
Лимонад сатқучи

А. Муратбаев.
Тавузлар мәйрими

Р. Лихтенштейн.
Дүния хизметидики химия

?!
1.

- Мону өсәрләрдин қандак қариму-қарши мунасивәтләрни көрүватисиләр?
Уларни атаңлар.
- Өсәрләрни қайси рәңләр тәсирлик қилип көрсөтти дәп ойлайсиләр?
Жававицларни чушәндүрүңлар.

«ЯХШИДИН ҮГӨН, ЯМАНДИН ЖИРКӨН» ҚАТЛИМА КИТАВИНИ ЯСАЙМИЗ

Турмушта қандақ нәрсиләр учришидиганлиғи тогрилиқ ойлинип көрүңлар. Яхши нәрсиләр һәккүдә ойланғанда, немиләрни һис қилисиләр? Яман нәрсиләр һәккүдә ойланғанда, қандақ туйғуда болисиләр?

Қастек Баянбайниң «Яхши билән яман» шеирини оқудуңларму? Униң язғанлири билән келишәмсиләр? Бу шеирға өзәңлар немиләрни қошқан болаттиңлар?

Дәсләпки китавиңларни ясаңлар. Униң варақлириға немини яхши, немини яман дәп несаплайдиганлиғындарни тәсвирләңлар. Қариму-қарши рәңләрни пайдилиниңлар.

Силәргө қайча, рәңлик яки ақ қәғәз, сизгүч, фломастер, йеллим керәк.

ИШНИҢ ТӘРТИВИ

1. Өлчими 10x80 см рәңлик қәғәз қийивелиңлар.
2. Уни узунлуғидин 10 см бөлөкләргө бөлүңлар. Шунда өлчими 10x10 см 8 чақмақ чиқиду.

3. Қәғәзни бәлгүләнгән сизиклар бойичә пүкләңлар.

4. Ақ қәғәзләрниң һәммисигө өзәңлар яхши дәп һесаплайдыған рәсимләрни сизиңлар.

5. Башқа қәғәзләргө өзәңлар яман дәп һесаплайдыған нәрсиләрни тәсвиirlәңлар.

6. Пүкләнгән рәңлик қәғәзләргө «яхши» вә «яман» рәсимләрни новәтләштүрүп чаплаңлар.

7. Рәсимләр астиға пикриңларни йезишқа болиду.

ТОНУШТУРУШ, МУҢАКИМӘ ВӘ БАҢАЛАШ. БИЛИМ ВӘ БИЛИК ФОЖУНИ

1. Рәһимсиз вә меһрибан қәһриманлири бар чөчәклөрни ядиңларға чүшириңлар.
2. Мундақ чөчәклөр немигө үгитиду?
3. Пүклем митапни қандақ ясиғиниңлар тогрилиқ сөзләп берин෬лар.
4. Китавиңларда немә һәккүдә ейтқуңлар кәлди?
5. Қандақ тәсвирий васитиләрни пайдиландыңлар?
6. Өмгигиңларда қариму-қаршилиқ қанунийити қолланыңларму? У силәрниң китавиңларға аланидиллик бәрдиму?

?!

1. Иллюстрация дегинимиз немә?
2. Рәссамлар еник иллюстрацияләр сизиш үчүн қандақ тәсвирий васитиләрни пайдилиниду?
3. Қариму-қаршилиқ қанунийити тогрилиқ билидиганлириңларни сөзләп берин෬лар.
4. Рәссамлар немишкә қариму-қаршилиқ қанунийини қоллиниду?

ИЛЛЮСТРАЦИЯ
ҚАРИМУ-ҚАРШИЛИҚ
(КОНТРАСТ)

ВАҚИТ

БУ БӨЛӘКТИН:

- қандақ шәкилләр бар екөнлигини

ЯДИНЛАРҒА ЧУШИРИСИЛӘР;

- адемләр вақитни қандақ ениқлайдиганлигини;

- қандақ һәҗимлик жисимлар болидиганлигини;

- сизиқлиқ перспектива дегинимиз немә екөнлигини

БИЛИСИЛӘР;

- өз календаринларни;

- Йеци жиллик оюнчуқларни ясашни;

- йеци аталғуларни уйғур, қазак, рус вә инглиз тиллирида тоғра тәләппуз қилишни

КАЛЕНДАРЬ
КҮНТІЗБЕ
КАЛЕНДАРЬ
CALENDAR

ҮГИНИСИЛӘР.

ВАҚИТНИ ҚАНДАҚ ЕНИҚЛАЙМИЗ?

«Вақит» чүшөнчиси һәрбір адемниң наятида учришиду. Еңтимал, силәр «вақит йоқ», «һәммины қилип ұлгиришім керек» деген сөзләрни пат-пат аңлиған болсаңлар керек. Адем һәммины вақтида қилип, һәммігө ұлгириш үчүн, saat көшип қилди.

Дәсләпки saatларни үч йерим миң жил бурун көшип қилған. Улар күн saatлири еди. Мәхсус орнитилған стрелкидин чүшкән көләңгө вақитни көрсітетti. Бирақ бу saatларниң бир камчилиги болди: уларни булаттуқ күнлири вә кечидә пайдилинишқа болматти. Қандақ ойлайсиләр, немишкә?

Кейинирек су вә қум saatлири пәйда болди. Лекин уларниң һәммиси вақитни дурус көрсәтмәй, камчилиқтардин хали әмәс еди.

Назирқи saatлар секунд, минут, saatни көрситиду. Адәмләр узақ вақит арилиғини несаплаш үчүн, календарьни ойлап тапти. Улар бир жилға несаплининип, күн вә ай бойичә несап жүргүзиду.

КАЛЕНДАРЬ
КҮНТІЗБЕ
КАЛЕНДАРЬ
CALENDAR

Силәр saatқа шу қәдәр үгинип кәттиңларки, турмушни унинсиз тәсөввур қиласалмайсиләр. Бир дәқиқә saatлар йоқилип көтти, дәп хиял қилиңлар. Шунда немә болар еди? Қисқа некайә түзүңлар.

Интернеттин saat билән календарь тогрилиқ мәлumatларни тепип оқуп, ьеқинлириңлар вә достлириңлар билән ортақлишиңлар.

Өзәңлар заманивий saatларниң қандақ түрлирини билисиләр? Сөзләп беріңлар.

?!

1. Календарь йоқ, адемлөр оқалмайдыган заманда қандакту бир жил пәслиниң көлгөнлигини бөлгүлиригө қарап билетти. Нәр пәсилиниң бөлгүлирини атаңлар.
2. Төвөндикі фоторәсімләрдә қандақ жил пәсиллири тәсвирләнгөн лигини тепиңлар.
3. Жил пәсиллирини қандақ бөлгүлиригө қарап билдиңлар? Сөзлөп бериндер.

?!
!

1. Жил немидин ибарәт?
2. Бир жилда нәччә күн, нәччә ай, нәччә пәсил бар?
3. Нәптә күнлири билән ай, пәсилләрни атаңлар.

Назир тамға асидиган илюстрациялык календарьларни чиқириду. Униңда һәр ай чирайлық фоторәсім яки рәсімлөр билән берилиду. Силәрмұ календарь ясалайсиләр. Униңда һәрбир ай билән наға райига мувавиқ тәбиәт тәсвирләнгөн фоторәсімләрни яки жил пәсиллиригө бегишланған өзәңларниң рәсимиңларни орунлаштурсаңлар болиду.

СИЗИҚЛИҚ ПЕРСПЕКТИВА

Рәссам тәкши қөгөз варифини қандақ қилип бошлуққа айлан-дуридиганлигини ойланип көрдүңларму? Бу йәрдә сизиқлиқ перспектива ярдәмгә келиду.

Сизиқлиқ перспектива – жирақтиki нәрсиләр кичикләп, йеқиндикиләр чоң көрүнидиган тәсвирләш усули. Рәссам тәбиәт мәнзирисини тәсвирлигендә, сизиқлиқ перспективини қоллиниду.

?!

1. Голланд рәссами Питер Брейгельниң (чоңи) «Кар үстидикі овчилар» рәсимиғә диққат билән қараңлар. Силәрчә, көрәрмәнгә немә йеқин орунлашқан, немә жирақ орунлашқан? Уни қандақ билдиңлар?
2. Рәссам немишкә алдинқи тәрәптики дәрәқләрни кәйни тәрәптики дәрәқләргә қариганда йоган сизиду?
3. Бу пейзажда қандақ перспектива бар?

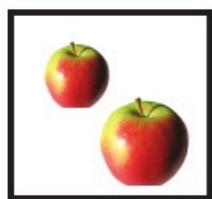
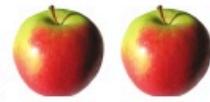
Перспективилиқ тәсвирләрниң өз қаидиси бар. Униң билән тонушуш үчүн, тәжрибә қилип көрәйли.

Биринчи тәжрибә

1. Чоңлуғи бирдәк икки алмини елиңлар.

Уларни өзәңләрдин бирдәк ариликқа қоюңлар. Алмиларниң һәҗимини селиштуруңлар.

2. Алминиң бирини үстәлниң четигә қоюңлар. Өнді икки алмини селиштуруңлар. Қайси алма кичигирәк көрүниду? Хуласиләңлар.

Иккинчи тәжрибә

Мектәп дәлхизиниң нериқи темиге йөлинип туруп, едән билән жуқурига қараңлар. Жиийәк сизиқлири қандақ өзгәрди? Хуласиләңлар.

Төмүр йол рельслирига, таш йол яки телеграф симлирига қарапму мөшүни байқалайсиләр. Өгөр силәр тогра хуласә чиқарсаңлар, у чаңда перспектива қаидилири тогрилиқ мундақ пикиргө келимиз. Уларни ядиңларда сақлаңлар.

1. Өгөр һәҗими охшаш нәрсиләр һәрхил ариликқа орунлашса, у чаңда, жираққа орунлашқан нәрсигө қарында, йекиндики нәрсә соң болуп көрүниду.

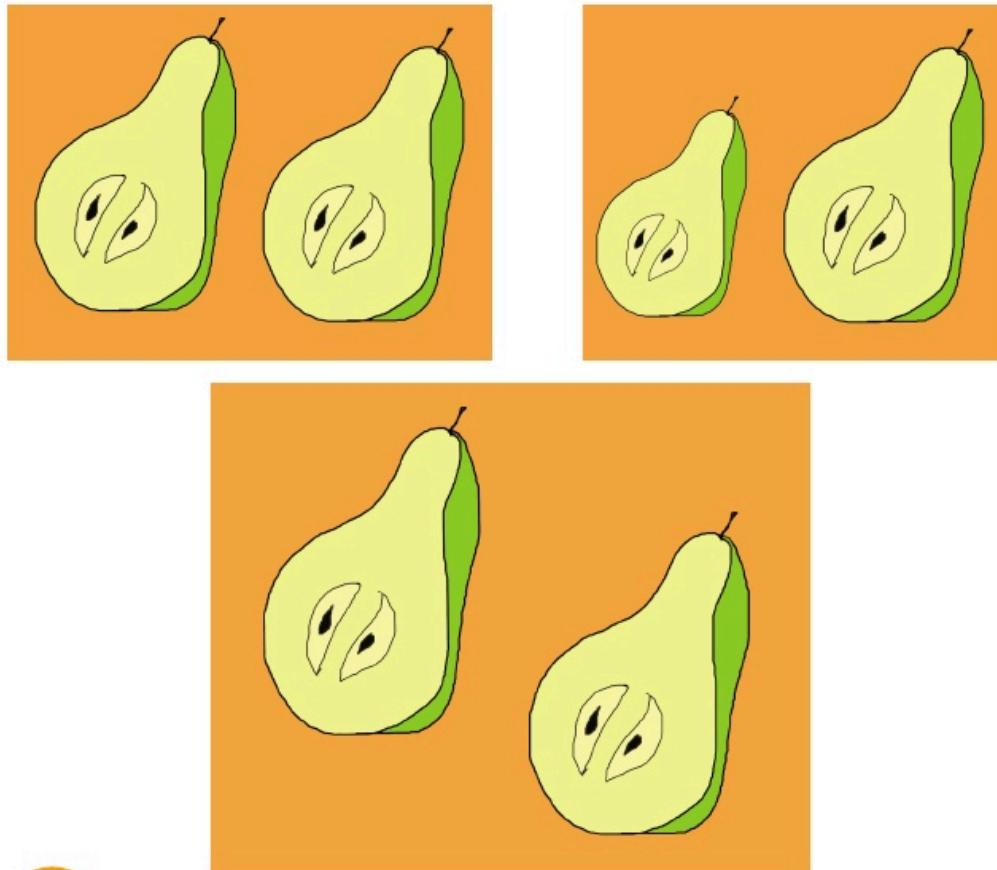
2. Сизиқлар жирақлиғансыри тарийип, упукта бир нұқтида қийилишиду.

ПЕРСПЕКТИВИЛИҚ РӘСИМ СИЗИП ҮГИНИМИЗ

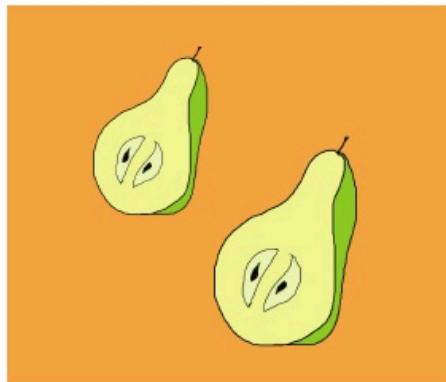
Өнді перспектива қаидилирини өзләштүргөнлигимизни рәсім сизиш арқылы тәкшүрөйміз. Бирақ у асан әмәс. Бирнәччә мисалға дикқет қиласыңыз.

Оқуғучи нәшпүтниң иккі йеримини бир-биридин һәр түрлүк жирақлиқта перспектива қаидилирини етибарға елип тәсвирләшни орунлайду. У перспективиلىқ рәсімни түнжыңа қетим сизиватқанлиқтын, бирнәччә нусхисини салди.

?!
Сүрәтләргә дикқет билән қараңдар. Яш рәссам қандақ хаталикта йол қойды?

Нәшпүтниң икки йерими бир-биридин вә көрөмәндін һөрхил жирақлиқта турғанлигини һис қилиш үчүн, перспективиниң бирнәччә қаидисини қоллинимиз: әгәр көләми охаш нәрсиләр һәр түрлүк арилиқта орунлашса, бу налда жираққа орунлашқан нәрсигө қариганда йекіндікі нәрсә өзің көрүниду.

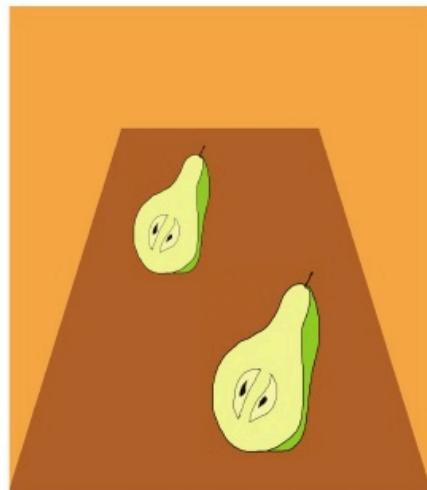

Иккінчи қаидини қоллинип, рәсимимизни техиму тәсирлик қилимиз: икки параллель сизиқ жирақлиғансири тарийип, упукта бир нұқтида қишилишиду.

Үстәлниң рәсимини сизимиз. Униң өзимизгө йекін тәрипи-ни кәңірек, жирағирагини тарияқ қилип көрситимиз. Үстәл үстігә нәшпүтниң икки йеримини тәсвирләймиз. Уларниң бирини үстәлниң жыйигиге йеқинлитип, иккінчисини жирағирақ сизимиз.

Өнди рәсимлөрни селиштуруп, уларниң қайсисида бошлуқниң байқилидиганлигини ениқлаймиз.

Ахирида бошлуқниң байқилидиганлиғына көзүңлар йәткәнду? Шундақла қаидигө аласлинип, қизиқарлық вә тәсирлик рәсім сизишқа болидиганлигини билдиңлар.

ЖИЛ ПӘСИЛЛИРИНИ ТӘСВИРЛӘЙМИЗ

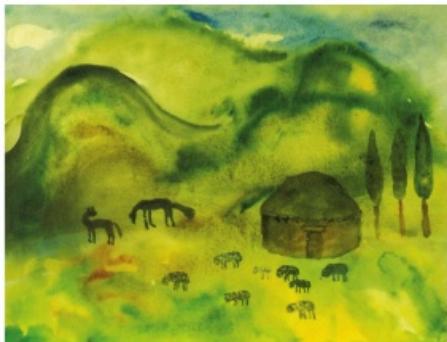
??

Іәрбір жил пәслигө мәлум бир рәң уйғунлуғи маслишиду. Яз, күз, қаш вә көклемгә хас қандақ рәңләр уйғун келиду?

Немини тәсвирләйдиганлиғицларни ойлиниңлар. У йеза яки шәһәр пейзажи, деризидин қарифандики мәнзире болуши мүмкін. Өзәңлар әтрап муһитни сизалайсиләр яки тәсөввуруңлардики тәсвирни сизишқа болиду. Авал мувапик форматни таллаңлар. Сизиқлиқ перспектива усулини пайдилинип көрүңлар.

БАЛИЛАР ЖИЛ ПӘСИЛЛИРИНИ МОШУНДАҚ ТӘСВИРЛӘЙДУ

??

Балилар сизған рәсимләргә қарап, улар қандақ материаллар билөн ишлигөнлигини ениқлаңлар. Дәристә бир пейзаж сизсанлар болиду. Өйдә йәнә бирнәччини сизалайсиләр. Бу силәрниң календариңларға тәйярлиқ болиду.

?!

Пәкәт жил пәсиллиринила әмәс, һәрхил тәвлүк мәзгиллири билән нава райини тәсвирләшкиму болиду. Һәрхил нава райи надисилири билән тәвлүк мәзгиллирини атаңлар.

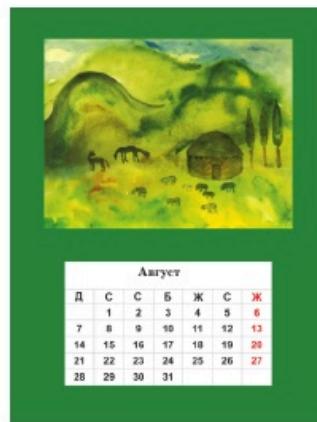
КАЛЕНДАРЬНИ БИРЛИШИП ЯСАЙМИЗ

Бир топнин ишига: 12 данә рәңлик қәғәз, 12 рәсим, һәрбир ай билән күнләр йезилған 12 қәғәз вариги, бегиз, лента, йелим, қайча керәк.

ИШНИҢ ТӘРТИВИ

1. 12 адәмдин ибарәт топқа бөлүнүцлар. Календарьниң өлчимини ениңлаңлар. У рәсимләргө вә ай намлири йезилған варақ өлчимигә бағлиқ. Охшаш өлчәмдик 12 қәғәз варигини қийивелиңлар.
2. Қәғәзниң һәрбир жуқури тәрипигә мәлум жил пәслигө мувапиқ келидиган рәсимләрни орунлаштуруңлар.
3. Қәғәзниң төвәнки бөлигигө ай намлири билән һәптә құнлири йезилған қәғәзни чаплаңлар. Муәллим силәргә Интернеттин мәлumatларни төпип, чиқирип бериду.

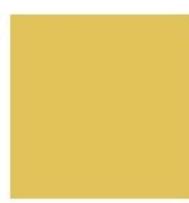
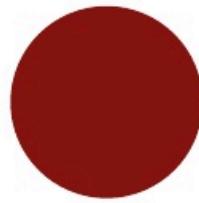

ЙЕЦИ ЖИЛЛИҚ ИШХАНА

Йеци жил – һеммигө яқидиган мәйрәм. Уни көплигөн өлләрдө, шундақла бизниң елиミздиму нишанлайды. Іәрбір өйгө арча қоюлуп, уни оюнчуқтар билән безәйду, соғилярни сетивалиду. Силәрму йекінлириңлар билән достлириңларға Йеци жиллик оюнчуқ көрүнүшидө соға тәйярлайсилер. Улар арчыда бәк чирайлық көрүниду.

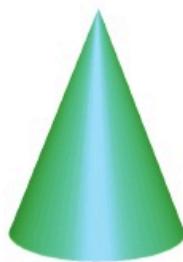

Мону шәкилләрниң қандақ атилидиганлигини ядиңларға чушириңлар.

Улар – тәкши шәкилләр. Уларни сизишқа яки қәғәздин қийи велишқа болидиганлиғини билисиләр.

Бу шәкилләр сиртидин қариганда үчбулуңлуққа, дүгләк билән төртбулуңға охшап көлгини билән, улар йоганирақ. Шуның үчүн улар **Нәжимлик жисимлар** дәп атилиду.

Конус

Шар

Куб

Жұқуридики шәкилләргө охшаш ян-ьеқидин қараңызға болидиган Йеци жиллик оюнчуқтарни ясифуңлар көлсө, уни мұсунләңлар яки қәғәздин чаплап ясаңлар.

Қараңлара, шәкилләрдин мундақ қизиқ буюмларни ясалайсиләр.

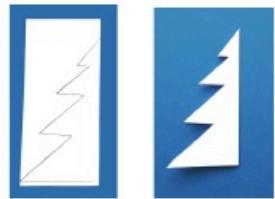

Қәғәздин ясалған арча

Силәргө ақ вә йешил рәңлик қәғәз, аддий қәләм, қайча, йелим, фольга најәт.

ИШНИҢ ТӘРТИВИ

1. Қәғәз варигини иккигө пүклөңлар (ақ вә йешил). Пүкләнгән йеригө арчиниң йериминиң рәсимиини сизиңдер.

2. Уни қиип, ечиңлар. Шунда симметриялык тәсвир чиқиду.

3. Йәнә охшаш үч арча қиийнлар.

4. Икки арчини бир-биригө тоғрилап, йелимлаңлар. Қалған иккиси биләнму шундақ қилиңлар.

5. Уларни бир-биригө чапланылар. Сәрәмҗан болуңлар.

6. Арчини мончақлар билән безәңлар. Бу тәс әмәс. Жиңің арилигини охшаш қилип, фольгаларни өткүзүңлар. Мончақ тәйяр.

Шундақ қилип, қардәк аппақ яки йешил арча ясалайсиләр. Униң билән бөлмәңларни безәп, достлириңлар билән йекинлириңларға соға қилисиләр.

1. Ясиган арчаңларниң шәкли қандак?
2. Тәкшиму яки һәжимликум?

АРЧИФА ИЛИДИҒАН БЕЗӘКЛӘР

Дуб яңигидин ясалған шар

Силәргө өлчими чаққан шар, дуб яңигиниң қалпиги, ПВА йелими, алтун яки күмүч рәңлиқ бояқ, лента наажэт.

ИШНИҢ ТӘРТИВИ

1. Шарға дуб яңигиниң қалпигини чаплаңлардә, уни яхши қурутудындар.
2. Алтун яки күмүч рәңлиқ бояқ сүркөңлар. Илмигини бантик билән йелимлаңлар. Шар тәйяр!

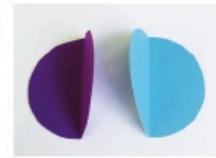
Картондин ясалған шар

Силәргө рәңлиқ картон, қайча, жип, йелим, лента керәк.

ИШНИҢ ТӘРТИВИ

1. Икки рәңлиқ қәғәздин 8 охшаш дүгләк қийивелиңдер (һәрқайсиси тәрт-тәрттін). Уларни иккигө пүклөңлар.
2. Бир рәңдики дүгләкниң йеримини иккінчи рәңдики дүгләкниң йеримиге чаплаңлар.

3. Қалған дүкләкләрниму шундақ чапладын чиқынлар. Ахирқи йерим дүгләкләрни биллә чаплаңлар. Униңға жип яки лента өткүзүңлар. Арчиға илидиган безәк тәйяр!

Фозәктин безәк ясаш

Қараңлара, арча ғозигидин әжайип оюнчуктарни ясашқа болидекөн. Уларни алтун яки күмүч рәңлик бояқтар билән бояп, мончақтар билән зенәтләңдәр. Лента бағлаңлар, шунда арчиға илип қоялайсиләр.

Хилму-хил жүрәкчиләр

Силәргә рәңлик қәғәз, қайча, йелим, жип яки лента керәк.

ИШНИҢ ТӘРТИВИ

1. Рәңлик қәғәздин кәңлиги 5 см, узунлуги 10, 15, 20, 25, 30 см болидиган бәш қәғәз тилимчисини қийивелиңлар.

2. Уларни рәсимдә көрситилгендәк, иккигә пүкләңлар.

3. Қәғәз жийәклирини рәсимдикидәк бир-биригә чапланлар.

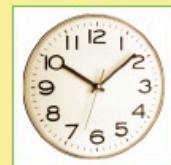

4. Жүрәкчә ясаш үчүн, қәғәзниң оң тәрипи билән сол тәрипини ичигә пүкләңлар. Арисига лента қоюп, йелимлаңлар. Мана арчиға йәнә бир безәк ясидинлар.

ТОНУШУТУРУШ, МУҢАКИМӘ ВӘ БАҢАЛАШ. БИЛИМ ВӘ БИЛИК ФОЖУНИ

1. Вақитни қандақ ениқлайдиғанлиғимизни ей-тип беріңдер.
2. Саатларниң қандақ түрлирини билисиләр?
3. Календарьдикі вақит қандақ несаплиниду?
4. Жыл пәсиллирини қандақ бәлгүлиригө қарап ениқлашқа болиду?

?!

1. Сизиқлиқ перспектива дегинимиз немә?
2. Сизиқлиқ перспективинин қаидилирини атаңдар.
3. Календарьни қандақ ясидиңдар?
4. Қандақ оюнчукларни ясидиңдар?
5. Униң үчүн қандақ шәкілләрни пайдиландыңдар?
6. Оюнчукларни кимгә соға қилисиләр?

СИЗИҚЛИҚ ПЕРСПЕКТИВА
НӘЖІМЛИК ЖІСІМЛАР
КОНУС
ШАР
КҮБ

МЕМАРЧИЛИҚ СӘНЬИТИ

БУ БӨЛӘКТИН:

- қөгөзниң хусусийитини

ЯДИНЛАРҒА ЧУШИРИСИЛӘР;

- адемләрниң дәсләп салған қуруулушлирини;

• мемарчилиқ сәнъити, мемарчилиқ сәнъет комплекси дегинимизниң немә екәнлигини

БИЛИСИЛӘР;

- чирайлиқ имарәтләрни ясашни;

- һәҗимлик мемарчилиқ лайиһисини сизишни;

• йеци аталғуларни уйғур, қазақ, рус вә инглиз тиллирида төгра тәләппуз қилишни

ҮГИНИСИЛӘР;

МЕМАРЧИЛИҚ
СӘУЛЕТ ӨНЕРИ
АРХИТЕКТУРА
ARCHITECTURE

- даңлық мемарчилиқ беналирини

КӨРИСИЛӘР.

АДӘМЛӘРНИҢ ҚЕДИМИЙ ТУРУШЛУҚ ЖАЙЛИРИ

Қедимий адәмләр бурун өңкүрләрдә яшиған. Кейинирек улар өзлиригә турушлуқ өй селишқа башлиған. Иптидаиј адәмләр турушлуқ жайиниң гөзәллигиге анчә көңүл бөлмігенд. Өнд мұними, у адәмни сиртқи дүшмән билән тәбиий апәтләрдин қоғдиши керек болди. Турушлуқ өйлөр бир-биригә охшаш болуп, гөзәллиги билән пәриқлөнмігенд. Улар шахлардин, қомұчтинг, наиван териси билән сүйәклиридин, хам хиштин турғузулди.

1. Қандақ ойласиләр, иптидаиј адәмләр турушлуқ өй салидиган материалларни қандақ таллиған? Жағаваңыларни чүшәндүрүңдар.
2. Дала вә орман турғунлири өзлириниң турушлуқ жайлирини қандақ материалдан салған?

Интернеттін иптидаиј адәмләрниң нағарайи һөрхил тәвәләрдики турушлуқ жайлири тоғрилиқ мәлumatларни төпип оқуңдар.

Өйүңларда «Лего» вә кубик болса, өй селиңлар. Бирини кубиклардин, иккінчисини «Легодин» ясаңлар. Андин қолуңлар билән аста иштириңлар. Уларниң қайсиси өрүлүп кетти? Қурулушларниң қандақ болуши керәклиги тоғрилиқ хуласә чиқириңлар.

КИГИЗ ӨЙ – ҚАЗАҚ ХӘЛҚИНИң ӘНЬЕНИВИЙ ТУРУШЛУҚ ЖАЙИ

Қазақ хәлқиниң қедимий түрушлук жайи – кигиз өй. Қазақ хәлқи әнъеннивий түрушлук жайиға болған һөрмитини назирму йоқатқини йоқ.

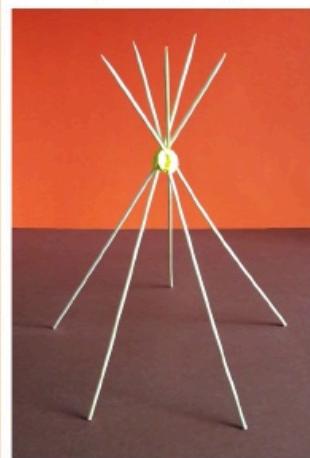
Кигиз өйниң қурулуды аддий. У кереге, уық, шаңырактін ибарәт. Улар қейиндин, талдин ясилиду. Авал яғачларни пәдәзләйду. Кигиз өйни тиккәндін кейин, униң керегесигө токулған чиф тутулидү. Өйниң сиртиға кигиз йепилиди.

Қазақ хәлқи үчүн кигиз өй әплик түрушлук жайлар әмес, миллий ядикарлықтарниң биридур. Кигиз өй қуруш әнъениниң йилтизи чоңқурда ятиду. Кигиз өйниң ишигини шәриққа қаритиду. Қазақ хәлқи кигиз өйниң дәслөпкі мемини Құяш болуши тегиши дәп ишөнгөн.

ҚЕДИМИЙ ТУРУШЛУҚ ЖАЙ ТУРИНИ ЯСАЙМИЗ

Балилиқта балиларниң һәммиси дегидәк индианларни ойнашни яхши көриду. Силәр көчмән индианларниң қедимий турушулуқ жайлири қандак болғанлигини биләмсиләр? Уни узун таяқлардин ясап, безон яки бугиниң териси билән қаплиған. Әгәр силәр индианлар оюнини ойниғындар кәлсә, мөшү турушулуқ жай түрини өзәңлар ясалайсиләр. Авал кичиклитеилгән үлгисини ясап үгініңлар.

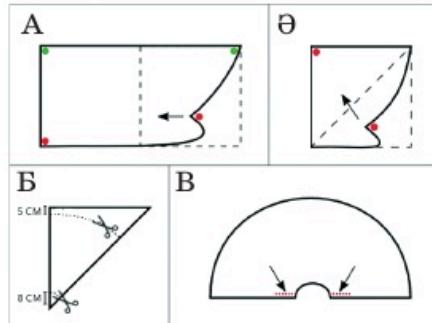

Силәргә узунлуги бирдәк бәш инчикә таяқчә (20 см), инчикә резинка, пластилин, рәңлик фломастерлар, өлчими 25x25 қелин рәхт парчиси, қайча, степлер яки булавкилар керек.

ИШНИҢ ТӨРТИВИ

1. Таяқчиларниң учидин 3-4 см өлчәп, резинка билән боғуп қоюңлар. Уни конус шәклини чиқидиган қилип орунлаштуруңлар. Турушулуқ өй құрулуши мәkkәм туруш үчүн, ички йеқидин боғулған йеригә пластилин чаплаңлар.

2. Рәхтни рәсимдә көрситилгендәк пүклөп, қийивелиңлар.

Рәхтни пичиши схемиси

4. Қурулмини рәхт билән орап, степлер яки булавка билән бәкитиңлар. Турушлуқ жай тәйяр!

Турушлуқ өй ясаш үлгисини чүшәнгендин кейин, ата-анаңлар билән биллә көләми йоғанирақ турушлуқ өй ясалайсиләр. Уни өйниң нойлисига, истираһәт бегиге яки өз бөлмәңларға қоюшқа болиду. Шу чағда вақтиңларни қызық өткүзисиләр. Мәсилән, китап оқыйсиләр.

Бу турушлуқ жайниң һәҗими қандақ? Кигиз өй билән адәттики өйниң һәҗимини селиштуруңлар.

МЕМАРЧИЛИҚ СӘНЬИТИ ДЕГИНИМИЗ НЕМӘ?

Вақит өткәнсири, наят көчүрүш шәртлири өзгәрди. Шуниң билән биллә турушлуқ өйләрниң қурулушиму өзгичө аләнидиликтө тәрәккүй өтти. Бай адәмләр өзлиригә қолайлық аддий вә әплик өйлирини яқтурмай, һәшәмәтлик сарайларда турғуси кәлди. Турушлуқ өйләрдин башқа һәрхил жәмийәтлик беналарму пәйда болушқа башлиди. Ибадәтханилар, стадионлар, театрлар, китапханилар селинди. Мундақ муреккәп қуруулушларни турғузуш үчүн, интайин чевәрлик билән choңкур билим наҗәт болди.

Түрлүк имарәтләрниң лайиһисини ясайдыған адәмни **мемар**, уларниң өмгөклирини **мемарчилик** дәп атиди (русчә *архитектура* – грекниң «*архитектон*» – қуруулушчи дегән сөзидин чиққан).

Мемарчилик – имарәтләрни ясаш сәнъити.

Кедимий замандики өң көрнәкликтө қуруулушларниң бири – Парфенон. У – бизниң әрамизгичө Афинида турғузулған грек ибадәтханиси. Имарәт өзиниң зор екәнлигигә қаримастин, гөзәллиги билән көз тартиду. Сәвәви, устиларниң мемарчилик сәнъитиниң сирлирини билишидө. Мәсилән, ибадәтхана тұврүклири тик өмәс, чәтки тұврүклөр ичиге ициштүрүлгөн. Бәдәр тұврүклири ичкиридикилиригә қарғанда йоған.

Тұврүкләрниң арилиғи бирдәк болуп көрүнгини билән, өмәлиятта ундақ өмәс, оттурисига йекінлашқанда, арилик кичикләйдү. Тұврүкләрниң төвөнки тәрипи көң, жуқури инчигирөк. Мана шуңлашқиму бена көккә интиливатқандәк көрүниду. Ибадәтхана бирнәччө қетим вәйран болған. Бүгүнки қияпти мону сүрәттикидәк.

?

Қандақ ойлайсиләр, адәмләр үчүн турғузулған имарәтләр қандақ болуши көрөк?

Шәһәрләр өскәнсири, мемарчилиқ сөнъитиму риважлинип, пәйдин-пәй шәһәрләрниң қияпитиму өзгәрди. Аддий өйләр билән ғайәт зор сарайларниң орниға көп қәвәтлик беналар пәйда болди. Мону сүрөттө АҚШның Даллас шәһиридики асман билән бой талашқан өйләр тәсвирләнгән.

Тунжыңа көп қәвәтлик өйләр Римда селинган. Улар 4–5 қәвәттин егиз болмиди. Дәсләпки егиз өйләр XIX əсирниң ахырида АҚШда селинган. Йазир егизлиги йүз метрдин ашидиган имарәтләр көп, амма өң егиз имарәт Дубайдың орунлашқан. У – егизлиги 828 метр Бурж-Хәлипә мунариси.

МЕМАРЧИЛИҚ
СӘҮЛЕТ ӨНЕРИ
АРХИТЕКТУРА
ARCHITECTURE

ОТТУРА АЗИЯ ВӘ ҚАЗАҚСТАН МЕМАРЧИЛИГИ

Оттура Азияниң мемарчилігі пүткүл алөмгө аян. Сәмәрқәнт, Бухара, Хиваниң қедимий комплекслири мемарчилік сөнъитиниң жәвәнири болуп санылуду.

Сәлтәнәтлик имарәтләрниң тамлири ичидинму, сиртидинму рәңлик мозаикалар билән безәлгән. Нәқишләр билән зенәтләнгән зор гүмбәзлири дүм көмүрүлгән асманни өслитиду.

Қедимдикى устилар қолланған бояқларниң рәңлири нурғун вақит өткінігө қаримай, шу петичә сақланған. Буниң сири һазирму ечилигини йок.

Мир-Араб мәдрисиси. Бухара

Шахи Зинда мәқбәриси. Сәмәрқәнт

Фожа Әхмәт Яссавий мәқбәриси. Түркстан

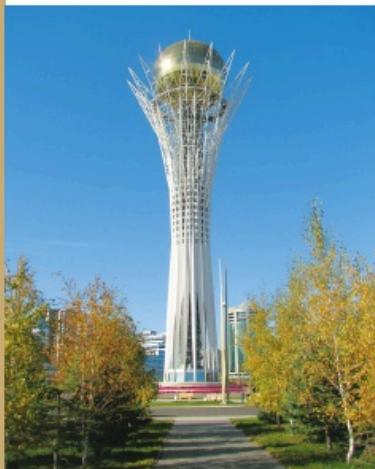
Қазақстаниң қедимий шәһәрліриниң бири Түркстандикى Фожа Әхмәт Яссавий мәқбәриси – қазақ хәлқиниң пәхри. Мәқбәрә он жил ичидә селинған. Һазирму мәқбәридә һәрхил хизмет түрлиригө бегишланған 30 зал билән бөлмә бар.

Интернеттин, қамуслардин вә б. мәнбәләрдин Фожа Әхмәт Яссавий мәқбәриси тогрилиқ мәлumatларни тепеп оқуылар. У қачан селинған? Кимниң буйруғи вә кимниң һөрмитигө селинған?

ҚАЗАҚСТАННИЦ ҢАЗИРҚИ МЕМАРЧИЛИГИ

Алмута узақ вақит елиминиң баш шәһири болди. Үниң мемарчилік қурулушки башқа шәһерлөргө қарығанда сүръетлик риважланды. Гөзәл шәһәр Алмутиму өзиниң ңазирқи заманға мұнасип имарәтлири билән пәхирлинәләйду. Алмутидикі пишқан бүгдай башиғини әслитидіған «Қазақстан» мемманханиси – шәһергө гөзәллик бегишлап турған қурулушларниң бири.

«Ханшатыр» оюн-тамашә мәркизи чедир көрүнүшидә се-линған. У дуния йүздікі әң илгар он экоимарәт қатарыға ки-риду.

Астанада һәр жили пәкәт елимин мемарлырила әмәс, шундақла Япония, Улук Британия, Италияниң даңылқ мемарлыри лайиһисини ясиган йеңи имарәтлөр қәд көтөрмәктә.

Интернеттін, қамуслардин вә б. мәнбөлөрдин экоимарәтлөр тогрилиқ мәлumatларни тепип, савақдашлицилар билән пикерлишиңдар.

1998-жили Қазақстанниң пайтәхти Астанаға көчирилди. Мұстәқиллиқ мәй-данида орунлашқан «Бейтерек» – қазақ хәлқиниң қайта өрлиши билән дөләт-чилигиниң рәмзи.

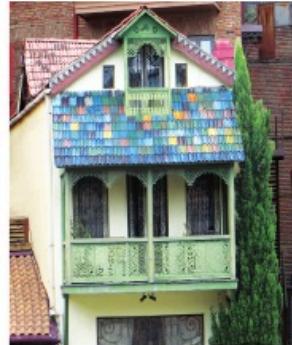

ИМАРӘТ ҮЛГИЛИРИНИ ОЙЛАП ТЕПИП, РӘСИМИНИ СИЗИП ҮГИНИМИЗ

Өйниң рәсимиини сизиштин асан иш йоқтәк билиниши мүмкін. Төртбулундау, үстидә чедир, ичидә деризиләр, мана, өй тәйяр. Лекин мундақ өйни сәнъет өсәри дәп аташқа боламду? Мундақ өй шәһәргө көркемлик беғишимдамду? Өлвәттә, яқ. Һәтта уни бояп, пәдәзлисәңларму, шәһәр қияпитини өзгәртәлмәйду.

Өйни сәнъет өсәригә айландурушқа боламду? Қени, қызық имарәтләрниң бәзи аләнидилеклиригө диққәт қиласылышы. Имарәтләргә мунарлар, хилму-хил шәкилдикі йонуп ясалған балконлар, түврүклөр, пәләмпәй, шәкиллири, аләнидә чедирлар зенәт беғишлиайды. У силәргә аләнидә өй үлгисини ойлаң тепишиң қаралып жүргөнди.

Атақлық австриялық мемар Ф. Хундертвассер шәкли билән рәңги аләнидә имарәтләрни ойлаң тапқан. Өзини сәниргәр дәп аташни халиған у дүнияниң һәр түрлүк шәһәрлиридә чөчәк қуруулушлирини салған.

Улук мемар Антони Гауди өзиниң мемарчилік сәнъет жөвнөрлирини Испаниядә турғузған. У атақлиқ Балъо өйини кона, йерим вәйран болған өйдин ясиган. Барселона шәһиригө дүнияниң жай-жайлериидин сәяһетчиләр тәңдашсиз мемарниң имарәтлирини көрүшкә келиду.

Силәрму аддий өйни сәнъет өсәригә айландуруп көрүңлар, өйгө дикқәт билән қарап, уни өзгәртишкә киришиңлар. Андин кейин өйни аста-аста безәңлар.

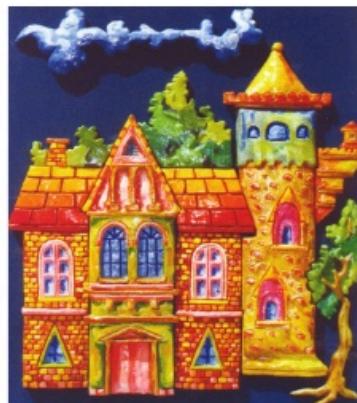
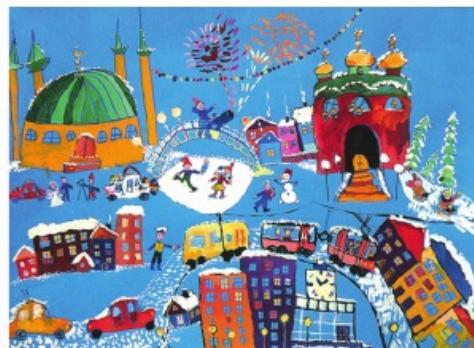
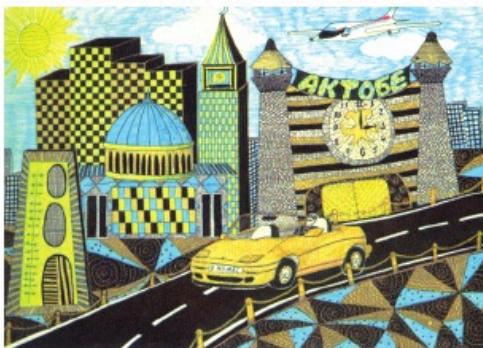
Өйни түрләндүрүш үчүн, шәкли алайында чедир, мунар, балкон, деризә билән толуқтуруңлар. Шунда өйүңлар тонуғусиз дәриҗидә өзгеририп, силәрниң әмгәкчанлиғиңлар билән тәсөввуруңлар нәтижисидә әжайип сарайга, көркем өйгө айлиниду.

1. Силәр туридиган йәрдә имарәтләр көпмү? Уларни атаңлар.
2. Униңдинму көп болушни халамсиләр?
3. Мемар болгуңлар келәмдү? Жававиңларни чүшәндуруңлар.

БАЛИЛАР СИЗФАН МЕМАРЧИЛИҚ ЯДИКАРЛИҚЛИРИ

Силәр чирайлиқ имарәтләрни салалайсиләр. Өндө шәһәрни тәсвиirlәңлар. Қедимий шәһәрни, келәчәк шәһирини яки өзәңлар яшаватқан шәһәрни селиңлар. Йәтта өзәңлар арман қилидиган шәһәрниму тәсвиirlәшкә болиду. Мүмкин, чөчәк шәһирини салғуңлар келидиганду? Қараңлара, балилар хилму-хил шәһәрләрни тәсвиirlиген.

Шәһәрни бояқлар билән, фломастер яки рәңлик қериндаш билән сизип, рәхт яки қәгәздин аппликация ясашқа болиду. Пластилиндинму шәһәр турғузалайсиләр. Аддий қериндаш биләнму рәсим сизип көрүңлар. Униң гөзәллиги башқылардин кам болмайду. Шәһәрниң һәҗимлик үлгисини сизиш – һәммидин қизиқарлық иш.

МЕМАРЧИЛИҚ ЛАЙИҢИСИНИ КОЛЛЕКТИВ БОЛУП ЯСАЙМИЗ

Қандақ һәжимлик шәкилләрни билисиләр? Ядиңларға чүшириңлар. Уларни атаңлар. Қөгөзниң хусусийәтлирини ядиңларға чүшириңлар.

Силәргө қайча, непиз яки рәңлик картон, йелим, фломастер керек. Шундақла ширниниң, сұтниң коробкиси нақтә.

ИШНИҢ ТӘРТИВИ

1. Рәңлик қөгөздин тик тәртбулуңлуқ қийи-
вельцлар. Униң өлчими 15–20 см болғини дурус.
Тик тәртбулуңлуқның узунлугини ениқлаш үчүн,
20 см-дин ошуқ 5кә бөлүнидіған санни таллаймиз.
Жийигини йелимлашқа 1 см артуқ алымиз.

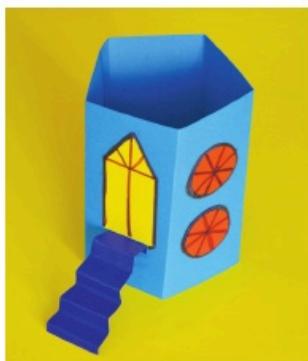

2. Қөгөзни сизиқлири бойичә пүкләп, йелим-
лаңлар. Шунда мундақ шәкил чиқиду.

3. Өйни ясаш үчүн, қизиқарлық бөләклөрни
ойлап тепиңлар. Улар: деризә, ишик, чедир. Улар-
ни рәңлик қөгөзгө селип, қийивелиңлардө, асасий
шәкилгө чаплаңлар. Шунда чирайлық өй ясиган болисиләр.

Өйни ширнә билән сүттин бошиған коробкилардин ясап, гуашь
билән бойисаңлар болиду.

Деризә, ишик,
пәләмпәй тәсвири

Чедирниң
асаси

Чедирниң
безиги

Тәйяр өй

Башқиму қизиқарлық бөлөклөрни ойлап тапсаңлар болиду. Мону өйләрниң бөлөклиригә қараңлар. Уларниң қандак ясалғанлиғи һәккүдә ойлиниңлар.

МЕМАРЧИЛИК КОМПЛЕКСИФА ИМАРӘТЛӨРНИ ТОПЛАЙМИЗ

Өйүңлар тәйяр болғанда, 6–8 адәмдин топқа бөлүнүңлар. Имарәтлөрни қандак бириктүрүшкө болидиганлигини ойлиниңлар. Өлчими билән рәңги мувапиқ келидиған картон таллаңлар. Униң үстигө имарәтлөрни орунлаштуруңлар. Униңдинму чирайлық болуши учун йәнә немиләрни қошушшқа болидиганлигини ойлаштуруңлар.

ТОНУШТУРУШ, МУҢАКИМӘ ВӘ БАҢАЛАШ. БИЛИМ ВӘ БИЛИК ФОЖУНИ

1. Адәмләрниң қедимий турушлук жайлири тоғрилиқ билидиғанлириңларни ейтеп беріңдер.
2. Мемарчилиқ сөнъити дегинимиз немә?
3. Оттура Азияниң мемарчилиқ сөнъити тоғрилиқ немә билисиләр?
4. Елимиздикі қандақ қызықарлық қуруулушларни билисиләр?
5. Шәһәрләр билән һәрхил өйләр тәсвирләнгән чөчәкләр билән һекайиләрни ядигларға чүшириңлар.

?!

1. Өзәңлар ясиган мемарчилиқ сөнъити лайиһиси тоғрилиқ сөзләп беріңлар.
2. Униң идеяси қандақ?
3. Уни қандақ материаллардин ясидиңлар?
4. У немигә беғишланған?

МЕМАРЧИЛИҚ СӨНЪИТИ

МЕМАРЧИЛИҚ СӨНЪЕТ КОМПЛЕКСИ

СӘНЬЕТ

БУ БӨЛӘКТИН:

- портрет, пейзаж, натюрморт дегинимизниң немә екәнлигини

ЯДИНЛАРҒА ЧУШИРИСИЛӘР;

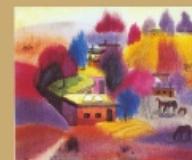
- сәнъет түрлирини;
- тәсвирий сәнъет түрлирини;
- тәсвирий сәнъет жанрлирини

БИЛИСИЛӘР;

- тәсвирий сәнъет жанрлири билән түрлирини пәриқләшни;
- йеци аталғуларни уйғур, қазак, рус вә инглиз тиллирида төгра тәләппуз қилишни

ҮГИНИСИЛӘР.

СӘНЬЕТ
ӨНЕР
ИСКУССТВО
ART

СӘНЬЕТ ДЕГИНИМИЗ НЕМӘ?

«Сәнъет» сөзиниң көплигөн мәнаси бар. Биз сәнъетни адемниң ижадий паалийитиниң мевиси дәп чүшинимиз. Рәссам рәсім сизиду, графика билән мұсунләрни ясап, турмушимизни безәйду. Композитор музыка, язучи-шаирлар чөчәк, hekайә, шеир язиду. Буларниң һәммиси – сәнъет әсәрлири. Сәнъет бирнәччә түргә бөлүниду:

СӨЗ СӘНЬИТИ

МУЗЫКА

УССУЛ

ТЕАТР

ТӘСВИРИЙ СӘНЬЕТ

?!
?

1. Іәрбір сәнъет түриниң өз алайдишлиги бар. Музыка сәнъити тоғрилиқ билидигиниңларни ядиңларға чушириңлар.
2. Сөз сәнъити тоғрилиқ немә ейтқан болаттыңлар? Қандақ әдәбий әсәрләрни билисиләр?

Іәрбір сәнъет тури жанрларға бөлүниду. Улар билән жуқарқи синипларда тонушисиләр.

?!
?

Мону фоторәсимләрдә қандақ сөнъет түрлири тәсвирләнгән?
Өзәңларға тонуш сөнъет түрлирини атаңлар.

Силәргә қайси сөнъет тури көпирәк яқиду? Яқтуридиған сөнъет тури тоғрилиқ ихчам некайә йезин්лар.

ТӘСВИРИЙ СӘНЪӘТ ТҮРЛИРИ

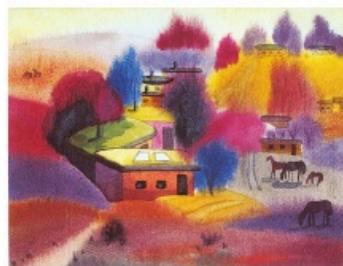
Тәсвирий сәнъәтниң бирнәччә түри бар. Униң асасий түрлири: живопись, графика, һәйкәлтарашлық, әмәлий сәнъәт. Әсәрниң тәсвирий сәнъәтниң қайси туригә ятидиганлигини билиш үчүн, униңдики асаслық тәсвирий васитиниң немә екәнлигини ениқлавелиш лазим.

ЖИВОПИСЬ

Живопись – бу тәсвирий сәнъәтниң тури. Буниндики асаслық тәсвирий васитә – **рәң**. Живопись әсәрлиридики рәң көп нәрсидин, шу жүмлидин кәйпият, жил пәсиллири, нава райи һәккүдө сир чекиду. Рәң арқылық адәмниң миңәзи билән музыкиниң кәйпиятини беришкә болиду. Рәссам-живописьчи май бояқ, акварель, гуашь вә б. бояқлар билән ишләйду.

А. Дүзелханов.
«Киз Жибек» сериясидин

Д. Өлжанов.
Жаңаарқа нәпәси

А. Галымбаева.
Гезәкләр

?!
?

1. Акварель вә гуашь бояқлири тоғрилық немә билисиләр? Сөзләп берицлар.
2. Өзәнлар сизған рәсимвәрниң қайсисини живопись дәп атиған болаттиңлар? Жағавиңларни чүшәндүрүңлар.
3. Живописьни қандақ материаллар билән орунлашни яқтурисиләр?

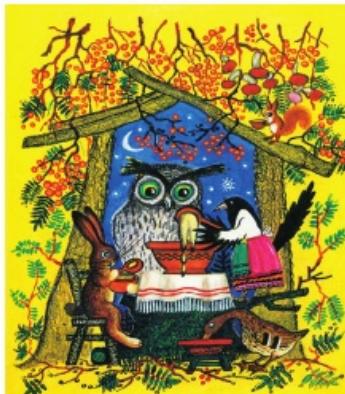
ГРАФИКА

Өгөр әсәрләрдики асаслиқ тәсвирләш васитә сизик, штрих вә дағ болса, у чағда бу – графика. Графикилиқ әсәрләр қериндаш, тушь, қәләм учи, фломастер вә башқа графикилиқ қураллар билән тәсвирлиниши мүмкін.

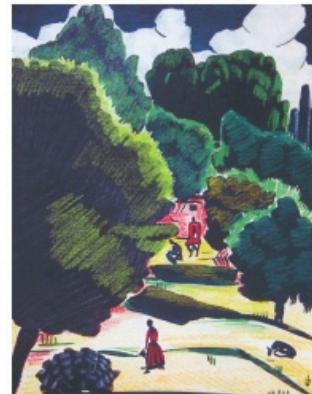
Графика әсәрлири пәкәт ақ-қара болупла қалмай, рәңликуму болиду. Ынта «рәңлик графика» деген чүшәнчиму бар. Рәңлик графикини силәр һәрдайым өзәңләрниң сөйүмлүк китаплирициларни ечиp, унидикси рәсимләрни көздин көчүргөндө көрисиләр.

Е. Сидоркин.
Батурниң дүнияға
келиши

Ю. Васнецов.
Чөчәкләргә иллюстрацияләр

О. Таңсықбаев.
Шәhәр сиртидики пейзаж

?!
?

1. Өзәңларни ким дәп атиған болаттиңлар? Живописьчиму яки графикму? Жұаваиңларни чүшәндүрүңлар.
2. Графикилиқ әсәрләрни сизишниң қандак йоллирини билисиләр?
3. Қандак графикалиқ ишларни сизип үгендіңлар?

Абылай хан
ядикарлиги

НӘЙКӘЛТАРАШЛИҚ

Нәйкәлтарашлик – тәсвирий сөнъетниң алайынды түри. Нәйкәлтарашлиқтыки асасий тәсвирий васитә – шәкил билөн һәҗим. Нәйкәлни живопись вә графикидин пәриқләйдиган нәрсә уни һәр тәрипидин қарашқа болиду. Шуңа нәйкәлтарашлиқни тәсвирий сөнъетниң үч өлчәмлик түри дәп атайду.

Нәйкәлтарашлик әсәрләрни пәкәт мирасгандардила әмәс, шундақла шәһәр кочилирини арилиғандыму учриталайсиләр. Улар кичик бағлар (сквер) билөн истираһәт бағлириға, мәйданларға гөзәллик бегишлайды. Мәлум бир адемгә яки вақиәгә бегишланған һәйкәл ядикарлиқ дәп атилиду. Мәсилән, Алмута вокзалиниң алдада Абылайханға бегишланған ядикарлиқ бар. Мәркизий бағларниң биридә Өлия Молдағулова билөн Мәншүк Маметовага бегишланған ядикарлиқ қәд көтирип туриду.

Құрмангазиниң
һәйкесі

Өлия Молдағулова
билөн Мәншүк
Маметованиң һәйкесі

Силәр яшайдыган йәрдә ядикарлиқтар барму? Уларни тәрипләңдер.

Нәйкәлтарашлик әсәрлири хилму-хил материалдин, металлдин, гилдин, таштин, яғачтин, пластикидин ясилиду. Нәйкәлләр жирик вә ихчам болуп келиду. Ихчам һәйкәлләр силәрниң бөлмәңдерни безәләйдү. Мундақ әсәрләрни ихчам пластика дәп атайду. Силәр найванларниң һәйкелерини ясиғанда, ихчам пластика билөн тонушқан едиңлар. Шу чағда уларни немидин ясиған единилар?

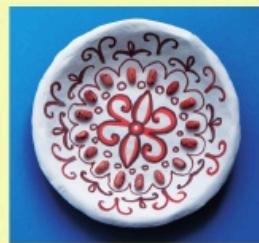
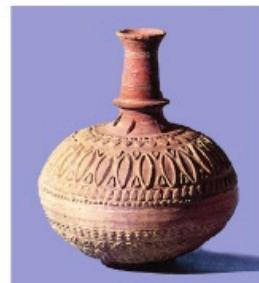
ӘМӘЛИЙ СӘНЪЕТ

Қедимий замандын бери адемләр өз турмушыға лазым нәрсиләрни ясап келиватмақта. Улар шамалдин, қаттиқ иссиқ билән дәһшәтлик соғдин қоғдинишиң учүн терә әйләп, уни рәсимләр вә нәқишләр билән безигән. Шундақла қуралярақлар билән әмгәк әсланлириниму зенәтлигән. Кейинирәк адемләр гиләм тоқуп, кийим тикишни үгәнді.

Турмуш-мәишиет буюмлирини безәш арқылық әмәлий сәнъет пәйда болди. Униңда рәң, һәжим, сизик, шәкил вә башқа тәсвирий васитиләр қоллинилиду. Тәсвирий сәнъетниң бир түри сүпитетдә әмәлий сәнъетниң дуния мәдәнийитидә тутидиған өзигө хас орни бар.

Қазақ хәлқиниң тәсвирий сәнъетиниң шәкиллинишидә һұнәрвәнчиликниң әһмийити зор. Һұнәрвәнчилик буюмлири хилму-хил ойманнәқишләр билән, еник-рошән бояқ түслири билән мәлум.

Устиниң чевәр қоллири халта, гожунларни, қача-қомучларни, қурал-ярақлар билән әсвалларни чирайлық безигән.

?!
Силәр 2-сингапта һұнәрвәнчилик буюмлирини ясидиңдер. Қандақ ясигиниңдарни ядиңдарға чүшириңдер.

ТӘСВИРИЙ СӘНЬӘТ ЖАНРЛИРИ

Өсөр жанрини ениқлаш үчүн «Рәссам өз өмгигидө немини тәсвирлиди?» деген соалга жавап бериш керек. Силәр тәсвирий сәнъәтниц бәзи жанрлири билән тонуш. Қени, ядимизга чүширип көрәйли.

Т. Ысқақов.
Чарын мәйдани

ПЕЙЗАЖ

Өгөр рәсимдә тәбиэт тәсвирләнсө, тәсвирий сәнъәтниц бу жанри пейзаж дәп атилиду.

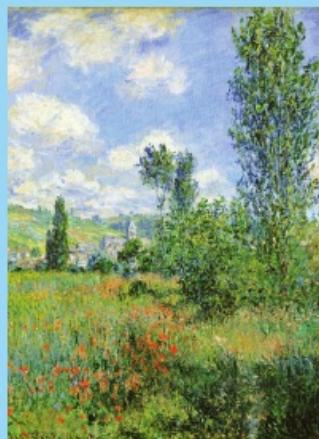
Пейзаж графика, живопись, әмәлий сәнъәт, һәйкәлтарашлық көрүнүшидиму болиду.

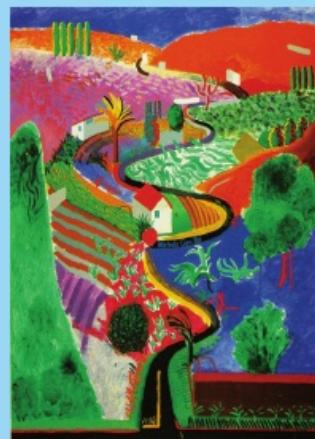
К. Хокусай. Дәңгәтлик долқун

Мону пейзажлар тәсвирий сәнъәтниц қайси түригө ятиду? Жававиңларни чұшәндүрүңдер.

К. Моне.
Лалә
вадисидики
йол

Д. Хокни.
Николос
чатқаллиғи

ПОРТРЕТ

Өгөр рәсимдә бир яки бирнөччә адем тәсвирләнсө, бу жанр портрет дәп атилиду.

Дүниядыки әң мәшһүр портрет – 16-əсирдә италиялик рәссам Леонардо да Винчи сизған «Джоконда». Рәссамниң мәзкүр әсәри Париждыки әң чоң даңлық Лувр мирасганида сақланмақта. Сәнъетни баһалайдыган миллионлыған адем һәр жили мошу вә башқа жәвхәрләрни көрүшкө келиду.

Портрет һәйкәл, графика вә живопись көрүнүшидә болиду.

Тарааз шәниридики
Жәнибек билән Керей
ядикарлигиниң фраг-
менти

П. Пикассо. Аялниң
портрети

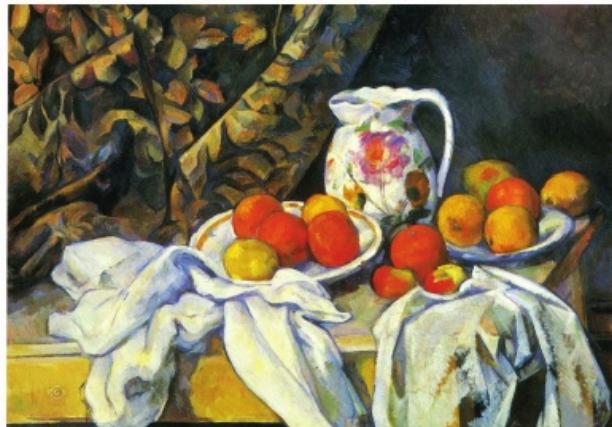
Пинчуккъо.
Балиниң портрети

Портрет йәнә қандақ болиду?
Бириңчи вә иккінчи синипларда портрет тоғрилиқ немиләрни
билдиңлар? Сөзләп бериңлар.

НАТЮРМОРТ

Өгөр рәсимдә мевә, көктат, ваза вә б. һәрикәтләнмәйдиган нәрсиләр тәсвирләнсө, бу жанр **натюроморт** дәп атилиду.

П. Сезанн. Алма вә нәшпүт тәсвирләнгән натюроморт

Д. Митрохин. Натюроморт

Ш. Ногайбаев. Нәшпүтләр

Натюромортлар живопись, графика вә әмәлий сәнъәт көрүнүшидә болиду. Бәзидә рәссамни көрүмсиз нәрсиның өзи қизиктуруushi мүмкин. Рәссамлар натюроморт сизғанда мәлум бир мавзуни таллайды. Мәсилән, таам, гул, қача, қурал-жабдуқлар, турмуш буюмлири натюроморти.

1. Өйдикى һәрхил нәрсиләргә диккәт билән қараңлар.
2. Қандак нәрсиләрдин натюроморт түзгән болаттиңлар? Жававицларни чүшәндүрүңлар.

Мону көңүллүк шеирлар жанр намлирини ядиңларда сақлашқа ярдемлишиду.

Рәсимләрдин көрсәң сән,
Қаригайлиқ чоққини,
Яки булак – тағ сүйин,
Яки йешил бағчини.
Нурлуқ гөзәл асманни,
Яки көлниң яқисин,
Яки етис даласин –
Сизилған мундақ рәсим
ПЕЙЗАЖЫ дәп қаарсән.

Рәсимләрдин көрсәң сән,
Момаңларниң қачисин,
Боваңларниң турумбин,
Яки нәшпүт, алмини,
Йенидикі шұптулни,
Үзүмниму тапарсән,
Қизиқип, йекін барсаң гәр –
Сизилған мундақ рәсим
НАТЮРМОРТ дәп қаарсән.

Рәсимләрдин көрсәң сән,
Әгәр шаир Абайни,
Яки устаз Ибраини,
Яки өз дадаңни,
Іә бәзидे тағаңни
Өзикән дәп қалисән,
Сизилған мундақ рәсимни
ПОРТРЕТ дәп қаарсән.

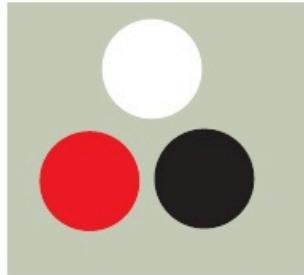

Тәсвирий сәнъетниң башқому жанрлири бар: анималистик, мәиший, тарихий вә б. Улар тоғрилиқ жуқарқи синипларда әтраплиқ билидиган болисиләр.

РӘҢ ВӘ СИМВОЛ

Силәр тәбиәттики хилму-хил рәңләрни бирнәччә қетим бай-қидицлар. Тәбиәттики мәлүм нәрсиләр пәкәт өзлиригә хас рәңгә егә. Силәр рәң билән һәрхил туйғуни, кәйпиятни вә көплигән һади-силәрни тәсвирләшкә болидиганлигини билисләр. Рәң символму болалайду.

Символ – бу һәрқандақ бир чүшәнчини, һадисини билдүридиган шәртлик бәлгү. Һәрбир хәлиқниң, адәмләр топлириниң өз символлири болиду. Тәсвирий сәнъәттиму, турмуштиму рәңләр символ сүпитетә пат-пат қоллинилиду. Қизил, қара, ақ рәңләр символ ретидә көпирәк учришиду.

Қизил рәң – муһәббәтниң, гөзәлликниң, хошаллиқниң, байлиқниң, галибийәтниң, яшлиқниң бәлгүсила әмәс, шундақла уруш билән қанниму билдүриду.

Көп әлләрдә қара рәң дәһшәт билән қараңғу кечини, намәлумлукни билдүриду.

Нурғунлиған хәликләрдә ақ рәң йоруқни, наяtnи, тазилиқни, течлиқни билдүриду. Жәңгивар жәңчини ақ боз атниң үстидә тәсвирләйdu. Ақ кәптәр – течлиқ символи.

Қазақ хәлқиниң һүнәрвәнчилигидә һава рәң – асман символи. Йешил рәң – өсүмлүкләрниң, өмүрниң рәмзи. Ақ рәң – тазилиқниң, құдрәтлик асман күчиниң рәмзи. Қизил рәң – отни, наяtnи, гөзәлликни билдүриду. Сериқ рәң – кәң далани, даналиқни билдүриду. Қазақ хәлиқ ижадийитидә қара рәң – күч-қувәтниң, аманчилиқниң рәмзи. Бу рәңләр қазақ хәлқиниң миллий гиләмлиридә пат-пат учришиду.

П. Пикассо. Кәптәр

БӘЛГҮ СИМВОЛЛИРИ

Бәзидә рәссамға өз пикрини бәлгү арқылы билдүрүш қизигирақ көрүнүши мүмкин. Силәр бир укум билән һадисини билдүридиган шәртлик бәлгүниң символ дәп атилидиганлигини билисиләр.

Адәмләр қедимий замандын башлап көплигөн символларни ойлап тапқан. Уларниң мәнасиниң умумийлиги шунчилеккі, һәтта һәрхил тилда сөзлишидиған адәмләр тез чүшиниду.

Дәрәк наятлиқ вә өмүрни билдүриду. У түркій хәлиқләрдә әждаатлар нәсәпнамисиниң символи болуп несаплиниду. Құш – асманниң, белиқ – суниң, жүрөк – һис-туйғуниң бәлгүси. Қазақ миллий ойма-нәқишлириның һәммисиниң билдүридиган мәнаси бар.

1. Қазақ ойма-нәқишлирини ядигъяларға чүшириңдар. Улар немиге охшайды?
2. Қандақ ойлайсиләр, улар немини билдүрүши мүмкин?

1. Елимизниң герби билән туғи һәккіде сөзлөп берингилар.
2. Үнинде қандақ символлар бар вә улар немини билдүриду?

СӘНҮӘТ ТҮРЛИРИНИ БИЛДҮРИДИҒАН БӘЛГҮЛӨРНИ ЯСАЙМИЗ

Сәнъәт түрлирини билдүридиған бәлгү ойлап төпиш үчүн, тәсвирий сәнъәтниң асасий түрлири билән аланидиликлирини билишиндер лазим.

Қедимий греклар һөрхил сәнъәт түригө choқунган. Кона ривайәт бойиче Грекияның Олимп тегида музилар – сәнъәтни қоллап-құвәтлигүчи құдретлик күч егилири – жиғилған. Уларниң сани тоққоз болуп, һөрқайсиси мәлум бир сәнъәт түри билән илимни қоллап, қоғдан жүрди. Уларниң өз ибадәтханилири болди. Улар мусейонлар дәп аталди. Мошуниндин «музей», йәни «мирасған» аталғуси пәйда болған.

Интернеттин, қамуслардин вә б. мәнбөлөрдин сәнъәт худалири тогрилиқ мәлumatларни төпип, достлирицлар билән бөлүшүңдар.

Символ қисқа вә өң асаслық нәрсини билдүрүши мүмкін. Силәр униң үчүн театрда, уссулда, музыкида, тәсвирий сәнъәттә өң асасий нәрсә немә екәнлигини йешивелишиңдар најәт. Адәмләр театрда өзлирини өмәс, мәлум бир қәһриманларни тәсвирләйду. Актерлар башқа бириниң ниқавини кийиду. Қедимий театрларда нәқ шундақ болди. Актерлар үзигө ниқап кийди. Уларниң ниқавига қарап, актер рәһимсиз яки меһрибан адәмни тәсвирләватқанлигини билишкә болатти. Шуниңдин бери театр сәнъитини икки ниқап билән бәлгүләйду.

Балилар сизған бәлгүлөргө қарап, силәрму музыка, уссул, театр, тәсвирий вә өзәңлар билдиған сәнъет түрлиригө бәлгүлөрни ойлап тепиңлар. Рәң символлири билән бәлгүлири тоғрилиқ билимнеларни пайдилиниңлар. Бәлгүлөрни ясайдиган усул түрини таллаңлар.

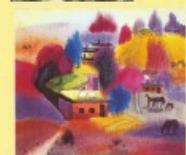

1. Мону бәлгүлөр қандак сәнъет түригө ятиду?
2. Уни қандак билдиңлар?

ТОНУШТУРУШ, МУҢАКИМӘ ВӘ БАҢАЛАШ. БИЛИМ ВӘ БИЛИК ФОЖУНИ

1. Сәнъет тоғрилиқ билидиғиниңларни сөзлөп беріңлар.
2. Тәсвирий сәнъет түрлирини қандақ еник-лаймиз?
3. Уларни атаңлар.
4. Тәсвирий сәнъет жанрлири нәччигө бөлгүниду?
5. Тәсвирий сәнъет жанрлирини атаңлар.

?!

1. Өзәңлар ясиган сәнъет символлири тоғрилиқ сөзлөп беріңлар.
2. Қандақ билим вә биликни қолландыңлар?
3. Қандақ материаллар билән усулларни пайдиландыңлар?
4. Символуңларниң ейтмақчи болған ойи немә?

СӘНЪЕТ ТҮРЛИРИ
ТӘСВИРИЙ СӘНЪЕТ ТҮРЛИРИ
БИЛӘН ЖАНРЛИРИНИҢ
СИМВОЛЛИРИ

БҮЙҮК НАМАЙӘНДИЛӘР

БУ БӨЛӘКТИН:

- портрет сөнъитини;
- униң қандақ сизилидиганлигини

ЯДИНЛАРҒА ЧУШИРИСИЛӘР;

- рәссамлар бүйүк намайәндиләрниң портретлирини қандақ сизидиганлигини;

- портрет түрлирини

БИЛИСИЛӘР;

- портрет түрлирини пәриқләшни;
- портретқа рамка ясашни;

ҮГИНИСИЛӘР.

МОДЕЛЬ
МОДЕЛЬ
МОДЕЛЬ
MODEL

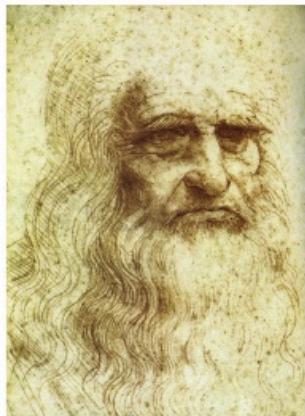

БҮЙҮК СӘНЬЕТ НАМАЙӘНДИЛИРИ

Бүйүк намайәндиләр жәмийәтлик-сәясий турмушта, илим-пәнде, сәнъеттә чоң утуқларға еришкән адәмләр. Улар мәлум бир мувәппәккүйәтләргә қол йәткүзүш арқылы инсанийәт тарихида абройлуқ орун егилигән. Фоторәсим сәнъитиниң пәйда болғиниң көп болмиди. Шуңлашқа биз рәссамларниң пәлкүчи арқылы мәшһүр адәмләрниң қандақ болғанлигини тәсәввур қиласлаймиз.

Интернеттин, қамуслардин вә б. мәнбәләрдин фоторәсим сәнъитиниң қачан пәйда болғанлиги төгрилиқ мәлumatларни төпип оқуңлар.

Леонардо да Винчи.
Автопортрет

Леонардо да Винчи (1452–1519) – италиялик улуқ рәссам. У пәкәт даңлық рәссамла өмәс, шундақла алым, инженер, кәшпиятчи, музыкант сүпидитиму тарихта қалди. Леонардониң аланидә қабилийити бала чегида байқалди. У 14 йешида устази А. Верроккьониң ярдәмчиси болған еди. Униң әсәрлири санақлиқла, лекин уларниң һәммиси жәвнәр әсәрләрдур.

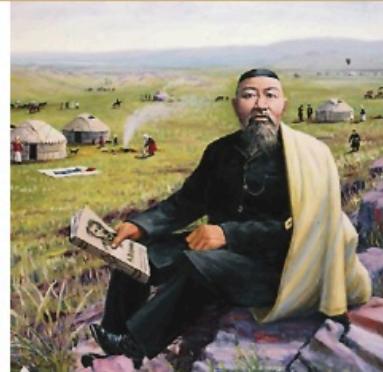
Б. Крафт.
Моцартниң портрети

Вольфганг Амадей Моцарт – наһайити талантлық австралиялик композитор. У бари-йоқи төрт йешида клавесин челип, 5–6 йешида дәсләпки әсәрини язған. Униң әсәрлириниң көпчилиги симфониялик, концертлик, камерилиқ, оперилиқ вә хор музыкисиниң бүйүк чоққисидур.

Абай Құнанбаев – улук қазақ шаири. Абай өзиниң йүксек шеирлири арқылы талай әвлатниң тәшналиғини қандуруп көлмектө.

Абайниң қандақ шеирлирини билисилөр?

Ә. Қастеев. Абай яйлақта

Абай Құнанбаев улук рус шаири Пушкинниң вә башқа рус шеирлириниң әсәрлерини қазақ тилиге тәржимә қилған. Һәр икки шаирниң әсәрлері бизнес елиниздә вә Россияядә жуқури бағалиниду.

2006-жыл Россияядә Абай жили, Қазақстанда Пушкин жили дәп нишанланди. Иккі дәләт пайтәхтлиридә шаирларға ядикарлық орнитилған.

M. Әйнеков. Москвадыки Абай Құнанбайоғлиниң һәйкесі

H. Ковалъчук. Астанадыки А.С.Пушкинниң һәйкесі

Интернеттін, қамуслардин вә б. мәнбөлөрдин сәясәт, илим-пән, сәнъет саңасидиқи бүйүк намайәндиләр тогрилик мәлumatларни тепип оқуңдар. Уларниң мувәппәқийәтлири тогрилик сөзләп беріңдар.

ҚАЗАҚСТАННИЦ БҮЙҮК НАМАЙӘНДИЛИРИ

Қазақ хәлқи көплигөн әзимәтлири билөн пәхирлиниду. Ұларниң ичидө мәдәнийәт әрбаплири алайында орун егиләйдү. Әбилхан Қастеев – қазақ хәлқиниң тунжы рәссами, Қазақстан тәсвирий сәнъитиниң асасини салғучыларниң бири. Униң һәр түрлүк жанрдикі икки миңға йеқин әсәри бар. Ү қазақ хәлқиниң улуқ алими, мәрипәтчиси Чоқан Вәлихановниң рәсимиини сизганды.

Ө. Қастеев. Чоқан Вәлихановниң портрети

Интернеттин Чоқан тогрилиқ мәлumatларни төпип, савақдашлириңдер билөн бөлүшүңдер.

Әбилхан Қастеев яш Абайниму тәсвирилігөн.

1. Портретларға дикқет билəн қараңлар. Ресамлар бу адемлəрниң қандак асасий алаһидилегини көрсөткүси кəлгəн?
2. Ресамлар қандак тәсвирий васитилəрни пайдиланған?

Күлəш Байсеитовани «қазақ хəлқиниң булбули» дəп атиған. У «СССР Хəлиқ артисти» унваниниң əң яш саһиби еди.

Қазақ хəлқиниң истедатлық рəссами Гүлфайруз Исмайылова нахшичиниң Қиз Жибек ролидики əжайип портретини сизған.

Фуат Мансуров – атақтық қазақ дирижёри. Рессам Камиль Муллашев дирижёрниң портретини сизип, соң устиниң талантига өз етиқатини билдүргөн.

Елимизниң башқиму атақтық ərbaplirinin ядигъларға чүшириңлар. Улар қандак саналарда мувəппəқийəтлəргə йəткən? Сөзлəп бериңлар.

ПОРТРЕТ ТҮРЛИРИ

Сәлтәнәтлик портрет

Ж. Клуэ. Король
I Францискониң
портрети

Қедимда рәссамларға портретини сиздуруушқа атақлиқ вә бай адәмләрниңла чамиси көлгөн. Улар өзлирини чирайлиқ кийинип, нахайити сәлтәнәтлик көрүнүштө көрситишкө хумар болған. Портретниң бу түри **сәлтәнәтлик портрет** дәп аталған. Адәмләр мундақ портретларда тәкәббуришип, өзиниң жәмийәттики орнини көрсөткүси көлгөндәк тәсвирлөнгөн.

Модель – рәссам тәсвирлөйдиган адем.

МОДЕЛЬ
МОДЕЛЬ
МОДЕЛЬ
MODEL

Мону портретқа қараңлар. Уни сәлтәнәтлик портретқа ятқузушқа боламду? Жававиңларни чүшөндүрүңлар.

Камерилиқ портрет

Көплигөн портретларда адәмләрниң бәзи пәйтлирила тәсвирилениду.

Адәмләр өзлирини рәссам тәсвирлөват-қанлигини билмәйдигандекла. Уларниң диккити тамамен башқа төрөптө. Кийимлириму, тән һәрикитиму аддий, тәбиий. Бу портретларниң һәҗимиму чаққан. Мундақ портретларни **камерилиқ** дәп атиған («камера» – латинчә сөз, «бөлмө» деген мәнани билдүриду).

С. Айтбаев.
Қизниң портрети

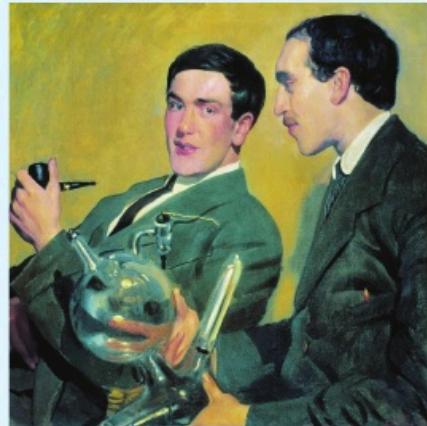
1. С. Айтбаевниң портретини тәсвирләп беріңлар.
2. Әгер силәр атақлиқ рәссамға портретиңларни сиздуруушқа буйрутма бәрсөңлар, өзәңларни қандақ сизгинини халиған болаттиңлар? Сәлтәнәтлик көрүнүштиму яки камерилиқ түрдиму? Жававиңларни чүшөндүрүңлар.

Топлуқ портрет

Портретларда көпинчә бирла адем өмөс, икки яки бирнәччә адем тәсвирилиниду. Әгәр портретта икки адем тәсвиirlәнсә, у жүплүк портрет дәп атилиду. Әгәр икки адемдин көп болса, топлуқ дәп атилиду.

Мону портретниң тарихи наһайити қизик. Жигирминчи өсирниң бешида техи тонулуп үлгәрмигән икки яш алим даңлық рәссамға келип, портретини сиздурушни өтүнгән. Улар рәссамниң пәкәт атақлық адемләрнила сизидиганлигини билидиганлигини, назирчә аммибап өмөс, бирақ жәзмән чоң утуқларға еришидиганлигини ейтиду. Рәссам күлүп, уларниң портретини сизиду. Яш жигитләрниң ахчиси болмиғанлиқтн, рәссамға бир мишкап буғдай билән гораз берип қутулупту. Әң қизиғи, улар вәдисидә туруп, дунияға мәшһүр алим болди.

Б. Кустодиев. П. Капица
білән Н. Семеновниң портрети

Силәргә атақлық адемләрниң бири келип (еник бир адемни таллаңлар), портретини сизип беришни илтимас қилди дәйли. Мошу мавзуға қисқа hekайә түзүллар. Уни қандақ тәсвиrlигән болаттиңлар, қандақ портрет түрини таллайсиләр? Биrinчи новәтни қандақ миңзә аланидиликлиригә берәттиңлар? Униңға болған қандақ түйғуңларни көрситеттиңлар? Қандақ тәсвирий васитиләрни пайдилинисиләр?

Адәмләрни портретларда төвәндикичә тәсвиirlәшкә болиду:

C. Мәмбәев.
Деризә
алдидики
қиз

Бәлгичә чүшкән
портрет

D. Веласкес.
Маргарити-
ниң портрети

Қияпти толук
сизилған портрет

O. Таңсықбаев.
Автопортрет

Үдүл қаригандықи
портрет (анфас)

*P. делла
Франческа.*
Герцог Феде-
риго Монте-
фельтроның
портрети

Киридин сизилған
портрет (профиль)

Кедимда бир шәпкәтсиз султан яшапту. Бир күни у рәссамға өз портретини сизишни тапшуриду. Рәссамға егир кәлгән йери – униң бир көзи қарғу екен. Биринчи рәссам султанниң портретини бәкму охшитип сизипту. Бирақ hәр икки көзи сақ. Фәзәпләнгән султан бечарә рәссамниң бешини елишни буйрупту. Шундақ қилип, султанниң портретини сизишқа иккинчи рәссам киришиду. У султанниң hәқиқиј бир көзи йоқ портретини сизиду. Буни көргөн султан техиму аччиқлиниду. Үчинчи портрет сизған рәссамға султан рази болиду.

Рәссам султанни қандақ тәсвиirlигән? Қандақ ойласиләр? Портретларниң биридин мөшү соалларга жавап тапалайсиләр.

Қазақ хәлқиниң улук алими Чоқан Вәлихановму рәсим сизған. Униң рәсимвелиридә өзи яшиған чағдикі адәмләрниң һәрхил портретлири тәсвирләнгән. Биз бу рәсимвеләрдин шу замандық қазақ хәлқиниң түр-қияпити, кийим-кечиги, турмушы тоғрилиқ мол мәлumat алимиз.

Рәссам үчүн өң муһими – дадиллиқ. Әгәр силәр атақлиқ шәхсниң рәсимиини сизидиган болсаңлар, униң атақ-намидин әймәнмәңлар. Бу адәм тоғрилиқ көпирәк билип, униң түр-қияпитини құзитиңлар, үзидики өң муһим нәрсә билән өз һис-түйғуңларни көрситишни билиңлар.

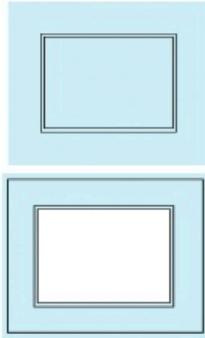
БҮЙҮК НАМАЙӘНДӘ ПОРТРЕТИФА РАМКА ЯСАЙМИЗ

Силәргә картон, қайча, өткүр пичақ, қериндаш, сизгуч, рәңлилек фломастерлар керәк.

ИШНИЦ ТӘРТИВИ

1. Рәсимицларни яки фоторәсимицларни картонниң тәтүр тәрипигө қоюп, айландуруп сизицлар.
2. Рәсимниң четидин ичигө 1 см өлчәп, рамкиниң ички тәрипини сизицлар.
3. Рәсимниң четидин 3–5 см өлчәп, рамкиниң сиртини селицлар.
4. Чаңлардин пичақ билән рамкиниң ички тәрипини кесип беришни сораңлар.
5. Рамкиниң ички тәрипини қайча билән қийивелицлар. Уни оң тәрипигө өруңлар.

6. Рамкини атақлиқ намайәндиниң немә билән шуғуллини-диганлигини билдүридиған қилип зенәтләңлар. Өгөр у композитор, нахшичи, музыкант болса, рамкига нота, музыкилиқ өсвапларни тәсвиirlәшкә болиду. Спортчи болса, һәрхил спорт түрлири билән үскүнилирини селицлар.

Рамкини безәш үчүн, һәрхил тәбиий вә сүнъий материалларни пайдилиниңлар.

Мону портретта ким тәсвиirlәнгөн? Музыкантму, алымму? Спортчimu яки язгучиму? Рамка дурус жавапни тепишиңқа ярдәмләштиму?

ПОЛИМЕР ГИЛДИН РАМКА ЯСАЙМИЗ

ИШНИҢ ТӘРТИВИ

1. Интернеттін өзәңлар яқтуридиған адем тоғрилиқ мәлumat тегиңдер. Униң билән тонушуңдар. Адәмниң портретини тегивелип, қәғәзгә чиқиривелиңдер.

2. Полимер гилниң лазимлиқ рәңгини таллаңдар яки hәрхил пластилинни арилаштуруп, на жәтлик түс чиқириңдер.

3. Полимер гилни узунига пилтилаңдар. Улар портретниң өлчимигә мувапиқ келиши керек. Уларни кәңлиги 3–4 мм болидиған қилип непизлитиңдер. Рамкиниң шәклигә мувапиқлаштуруңдардә, құрутудар.

4. Рамка мавзуға мувапиқ болуши кереклигини унтумаңдар. Полимер гилдин лазимлиқ беләкләрни мұсұнләп, рамкиға чаплаңдар.

5. Портретни картонға чаплады, уни рамкиға йелимлаңдар.

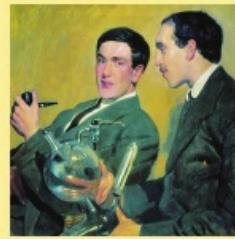

1. Портретта ким тәсвирләнгән?
2. Бу адем һәккіде немә ейтәлайсиләр?
3. Мошу кәсиптика йөнә кимләрни билисиләр? Улар тогрилиқ сөзләп беризлар.
4. Портретқа рамка мувапиқ көлдиму? Жағаваиңдарни чушәндүрүңдар.

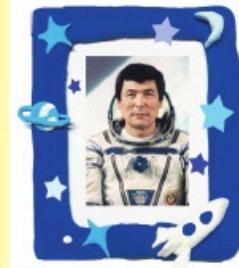
ТОНУШТУРУШ, МУҢАКИМӘ ВӘ БАҢАЛАШ. БИЛИМ ВӘ БИЛИК ФОЖУНИ

1. Бирнәччә даңлиқ шәхсни атаңлар. Уларни мәшһүр дәп санашқа болидиганлигини испатлаңлар.
2. Портрет тоғрилик қандақ йеци нәрсә билдиңлар?
3. Портретниң қандақ түрлирини билисиләр?
4. Портрет тәсвирий сөнъетниң қайси түригө ятиду?
5. Адәмни портретта қандақ тәсвирләшкә болиду?

?!

1. Рамка ясашқа кимниң портретини таллигиниңларни ейтип бериндерлар.
2. Ү силәрни немиси билән қызықтурды?
3. Портретқа қандақ рамка ясидиңлар?
4. Ишиңларниң ейтмақчи болған пикри немидө?

СӘЛТӨНӘТЛИК ПОРТРЕТ
КАМЕРИЛИҚ ПОРТРЕТ
ҚИРИДИН СИЗИЛҒАН ПОРТРЕТ (ПРОФИЛЬ)
УДУЛ ҚАРИҒАНДИКИ ПОРТРЕТ (АНФАС)

СУ – ҺАЯТЛИҚ МӘНБӘСИ

БУ БӨЛӘКТИН:

- рәңдің түсі дегинимиз немә екөнлигини;
- ойма нәқишиңиң немә екөнлигини

ЯДИНЛАРҒА ЧУШИРИСИЛӘР;

- суниң адәм һаяти үчүн əһмийитини;
- суниң ойма нәқишиләрдә тәсвирилинишини;
- деңиз тәсвирилиниидиган жанрниң қандак атилидиганлигини;
- пуантилист-рәссамлар қандак иш атқуридиганлигини

БИЛИСИЛӘР;

- йеци жанр өсәрлирини пәриқләшни;
- деңизни һәрхил йоллар билән тәсвиrlәшни;
- йеци аталғуларни уйғур, қазақ, рус вә инглиз тиллирида тоғра тәләппуз қилишни

ҮГИНИСИЛӘР

МАРИНА
МАРИНА
МАРИНА
MARINE

АДӘМ ҺАЯТИДИКИ СУНИҚ РОЛИ

Адәм суниң һәр күни пайдилиниду. «Су – тәбиәт байлиғи, дәрия-көлгө барғайсән», деген шеирий құрларниң бар екәнлигини биләмසиләр? Биз су билән кир жуйимиз, өй тазилаймиз. Сусиз тамақ пиширалмаймиз. Адәм күнінде 2 литрдәк су ичиду. Су болмай қалди, дәп тәсөввүр қилип көрүнләре. Адәм қандақ наят көчүрәтти?

Суниң адәм наяты үчүн өһмийити тогрилик қисқа hekайә түзүңлар.

Йәр үзүндө көплигөн су һавузлири бар. Улар: океан, деңиз, дәрия, көл.

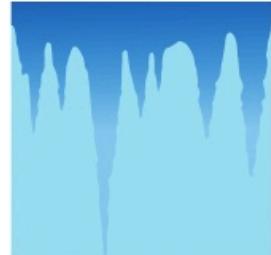

1. Өзәңлар билидиган су һавузлирини атаңлар.
2. Қазақстан зиминида қандақ дәриялар ақыду?

МАРИНА
МАРИНА
МАРИНА
MARINE

Сусиз өмүр йоқ. Йәр үзидикуи дәслөпки җанлық организмлар суда пәйда болған. Қедимий цивилизацияның һәммиси су һавузинде – дәрия, деңизларниң – йенида тепилған. Қандақ ойлайсиләр, немишкә?

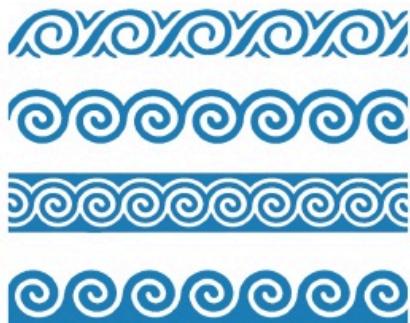
Суниң һәр түрлүк налити бар: ямғур, мамук қар, нәқишлиқ қар учқуни, чәйнекниң гори, күн билән чекилишқан чока муз – буларниң һәммиси су.

1. Дуниятонуш дәрисидин су тогрилик оқуғанлириңдарни ядиңларға чүшириңлар.
2. Тәбиәттики су айлиними тогрилик сөзләп бериңлар.

МИЛЛИЙ ОЙМА-НӘҚИШЛӨРДИКИ СУНИЦ БӨЛГУСИ

Суниц адәм наяты үчүн өһмийити зор болғанликтін, Қедимий Грекия сәнъитидә суниң символлук тәсвири пәйда болған. Мемарчилик сәнъитидә, кийим-кечәк, қача-қомычларда дәрия намдаш «меандр» дәп атилидиган нәқиш пәйда болди. Нәқишиңде дәрияниң долқунлук қирғиғи билән су екими тәсвиirləнгән. Қөплигән әсирләр өтсими, бу нәқиш түри Грекиядилә өмәс, башқа әлләрдики буюмларгыму гөзәллик беғишилап туриду.

Мәзкүр нәқишиләр асасида башқиму нәқишиләр пәйда болди. Уни һәр хәлиқниң һүнәрвәнчилигидин көрәләймиз.

Долқун тәхлит нәқишиңи қазақ ойма-нәқишидиму учритишқа болиду. У «битпес» («түгимәс») дәп атилиду. Бу нәқиш түри билән гиләм, текимәт, сирмақ, кийим, қачиларни зенәтләйдү.

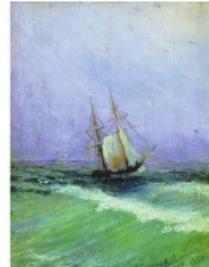

Интернеттин, қамуслардин вә б. мәнбәләрдин су тоғрилиқ қизиқарлық мәлumatларни тепип оқуп, йеқинлирицлар вә достлирицлар билән ортақлишицилар.

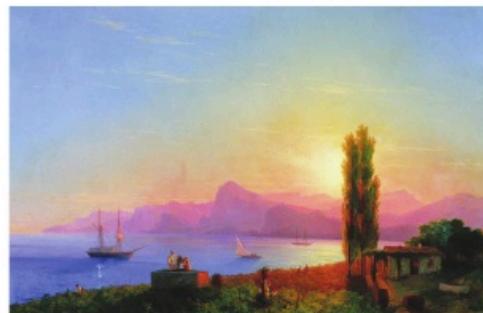
ТӘСВИРИЙ СӘНЬӘТТИКИ ДЕЦИЗ ПЕЙЗАЖИ

Тәсвирий сәнъәттә «марина», йәни «дециз пейзажи» дәп атилидиган жанр бар. «Марина» дециз дегөн мәнани билдүриду. Рәссам Айвазовскийниң ахиркى әмгәклириниң бири «Марина» дәп атилиду.

Мошу жанрда рәсим сизидиган рәссамларни **маринисчилар** дәп атайду. Улар дециз көрүнүшлирини тәсвиirlәйду.

Өндөр атақлық **маринисчилар** – Иван Айвазовский билән Уильям Тёрнер.

И. Айвазовский. Дециздики күнниң петиши

1842-жили У.Тёрнер «Қарлық боран» намлық рәсимиини сизди. Кемә порттин чиқип, суниң тез йеригә дучар болдидә, апәт сигналини бәрди. Рәссам һәммисини өз көзи билән көрүп, апәтни дәл бериш үчүн, матросларға өзини түврүккә бағлап қоюшни сорайду. «Мени 3–4 saatça бағлавәтти, мән һәттә аман қалимән дәп үмүтлөнмидим, лекин өгөр тирик қалсам, бу тоғрилиқ несан беришни пәрзим дәп санидим».

И. Айвазовский билән У. Тёрнерниң әсәрлиригө дикқәт билән қараңлардә, уларни тәриплөңләр. Ынтымак рәсим силәрни қандақ түйғуларға бөләйду? Сөзлөп бериллар.

ДЕҢИЗНИ ҚАНДАҚ ТӘСВИРЛӘЙМИЗ?

Еңтимал, күн нури чүшкөн суниң йүзи миң өзгөргөнликтин болса керек, рәссаамлар суни тәсвирләшни яқтуриду.

?!
?

Тұс дегинимиз немә вә рәссаам уни палитрида қандақ алидиганлигини ядиңларға чүшириңдар.

Силәр Айвазовский билән Тёрнерниң әмгәклири билән тонуштуңлар. Әнді башқа рәссаамларниң су билән деңизни қандақ тәсвирләйдиганлигига диққәт қилиңлар.

Голланд рәссаами Ван Гогниң әсеридиқи деңиз жирик бояқ үзүндилири (мазок) билән селинған. У дәл мошундақ долқунницән һәрикити билән өвришимлигини бериуду. Ван Гог рәссимлирини май бояқ билән сизған. Силәр деңизни гуашь билән тәсвирләләйсиләр.

B. Van Gog. Сент-Мариидики деңиз

?!
?

Гуашь бояқлири билән үзүп-үзүп бояшниң тәсирчанлиги тогрилиқ билидигиниңларни ядиңларға чүшириңдар.

1

2

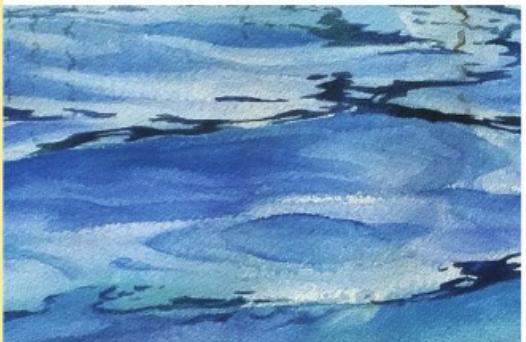
Деңиз долқунини дәл бериш үчүн, уни пәлкүч билән үзүк-үзүк бояқлар арқылы тәсвирләшкә болиду (1). Шундақла палитрида ла-зим рәңләрни чиқирип, миҗилған гезитни бояқта миләп, қәғөзгө долқун тәхлит үзүк-үзүк бояқларни йекиши керек. Шунда долқун пәйда болиду (2).

Деңизни акварель билән тәсвирлисө, наайити чирайлик көрүниду. Акварель билән сизилидиган рәсим дәллик билән илдамлиқни тәләп қилиду. Бояқ қуруп кәтмәй, қәғәзгә әркин йеқилиши тегиш. Австралиялык рәссам Джозеф Збуквич акварель билән өжайип деңиз пейзажларини орунлайды.

?

Акварель бояқлириниң аланидиллиги тогрилиқ билидиганлириңларни ядинчаларга чушириңлар.

1

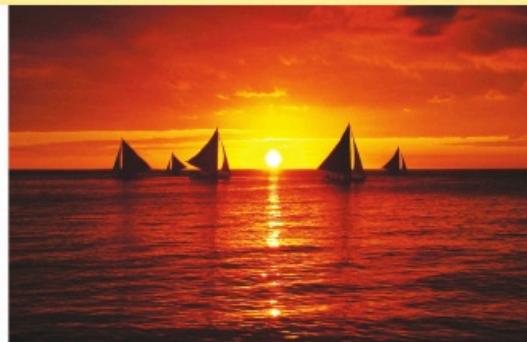

2

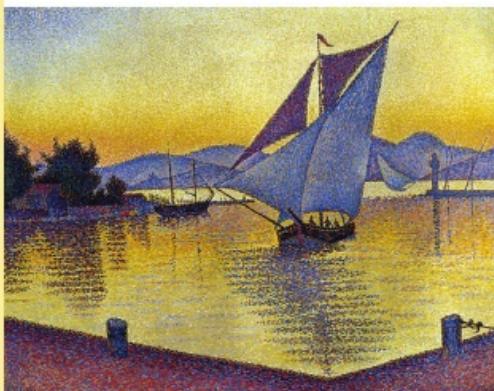
Акварель – суни яхши көридиган бояқ. Палитрида керәклик рәңләрни чиқириңлар. Қәғәз варигини нәмдәп, нәм варақниң бетигә акварель билән ишиңларни башлаңлар. Бояқ еқип, башқа түслөргө қошуулуп, йеңи түслөр билән су еқиндилири пәйда болиду (1).

Өгөр силәр көвүклүк долқунни тәсвирлимәкчи болсаңлар, нәм рәсимгә туз сәпсәңлар болиду. Туз бәзибир йәрләрдикі бояқни сицирип, көвүклүк су көрүнүшигө егә болиду(2).

Деңиз пәкәт көк түслүкка болмайдекөн, суниң бети йо-руқ билән нәрсини яхши көрситидиганлықтан, су йорук-ниң чүшүшигө қарап, бенәпшә, қызил, серик, һәтта йешил болуп көрүнүши мүмкин.

Нәрхил тәсвиirlәрни чекит тәхлит йеқилған бояқлар билән тәсвиirlигөн рәссамлар **пуантилизм** (французчә «пуант» сөзи – «чекит» дегән мәнани билдүриду) дәп атилидиган рәсим сизиш усулини ойлап тапти.

П. Синъяк. Сан-Тропедики порт

П. Синъякниң «Сан-Тропедики порт» картинасынан көрүнүш

Пуантилист-рәссам Поль Синъякниң рәсимигә жирақтын қарисақ, күн нуриға чекилишқан деңизни көрүшкә болиду. Әгәр йеқинириақ қарисақ, суни тәсөввүр қилдуридиган нәрхил рәңләр билән түсләрниң йүзлигөн нүктилирини көрәләймиз.

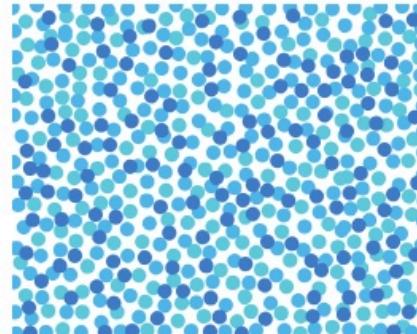
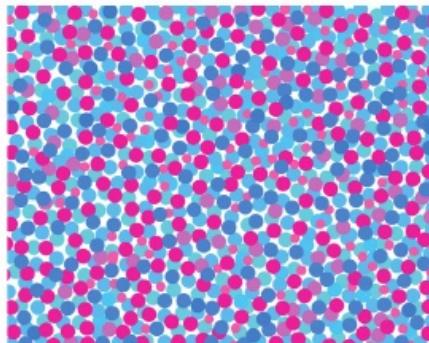

Рәссамниң рәсимилиригө диққәт билән қарап, рәңләр билән түсләрниң көплигөн түрини байқашқа тиришиңдар. Һаҗәтлик рәңлик бояқларни палитрида арилаштуруш арқилиқла әмәс, шуниң билән биллә рәңлик дағларни йеқиши арқилиқму елишқа болидекөн.

Мундақ усул **оптикалық арилаштурууш** дәп атилиду. Пуантилистлар уни тәбиэтниң алайынада надисисини бериш үчүн пайдилиниду. Ушшақ, қисқа дағлар ялтирап, нава һәрикитини көрсөткәндөк тәсират қалдуриду.

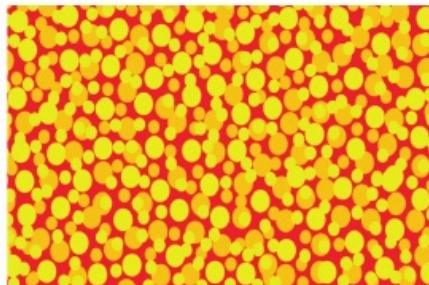

1. Өлчими кичик икки қәғөз варигини елиңлар (5×4 см). Қәғөзлөргө пәлкүч билөн яки матрица билөн нава рәңниң һәрхил түслири билөн чекитлөрни селиңлар. Уларни қурутудыңдар.

2. Андин кейин нава рәң чекитлөрниң арисига қизғуч рәңниң һәрхил түслири билөн чекитлөрни қоюңлар.

3. Икки қәғөзни қатар қоюп, уларга жирақтын қараңлар. Һәрбір варақның рәңгини ениқлаңлар. Силәр йеңи рәңни қандак усул арқылы чиқардидылар? Хуласиләңлар.

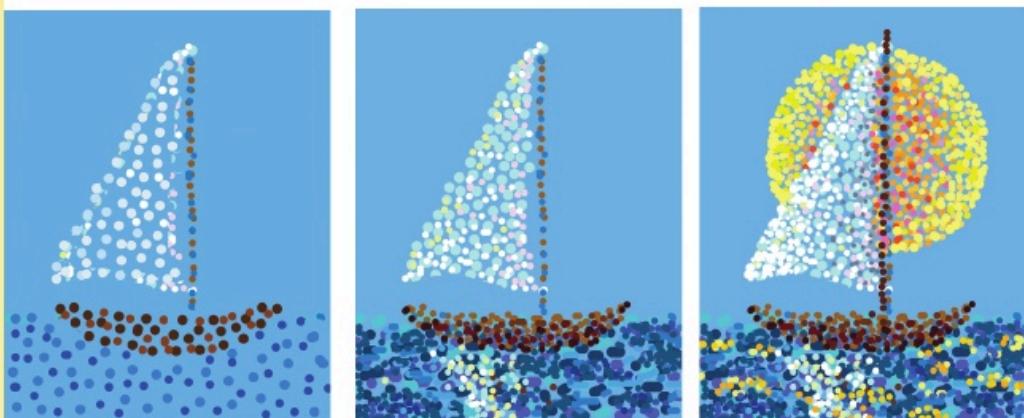
1. Мону рәңни жирақтын қарап ениқлаңлар.
2. У қандак елинганды? Толук жарап беридылар.

Қени, бизму пуантилист рәссам болуп ишләп көрәйли. Силәргә өлчими 20x15 см рәңлик картон, аддий қериндаш, гуашь, дүгләк пәлкүч, палитра, су қуидиган қача, қол сүртидиған лөңгө керек.

ИШНИҢ ТӘРТИВИ

1. Қәғәзгә рәсимиңдерниң сиртқи контурини сизиңдер.
2. Палитрида деңизни тәсвирләйдиган бояқ түсини чиқирип, деңиз бетини бир-биридин жирақ чекитләр билән толтуруңдар.
3. Йәлкәнниң рәңгини таллап, орунлашқан йеригә чекитләрни қоюңдар.
4. Деңизниң йәнә бир рәңгиниң түсини таллап, чекитләрни қоюп чиқыңдар.
5. Мошундақ һәрхил түсләр билән ишләңдар.
6. Йәлкәнгиму түсләрни таллап, уни хилму-хил рәңләр билән толтуруңдар.
7. Күнниму чекитләр билән толтуруңдар.
8. Силәргә пуантилист-рәссам сұпитидә ишләш яқтиму?

ӘСТӘ ҚАЛАРЛИҚ ДЕҢИЗ

Әгәр силәр деңизни яхши көрсөңлар, у чағда бөлмөңларга зенәт беридиган қизиқарлық рәсим сизалайсиләр. Мундақ рәсимни достуңларға соға қилишқа болиду.

Силәргә шәкли аләнидә кичигирәк ботулка, қапқақ, бир коробка жирик туз, гуашь, бир қетим қоллинидиган кичик қача билән қошуқ керәк.

ИШНИЦ ТӨРТИВИ

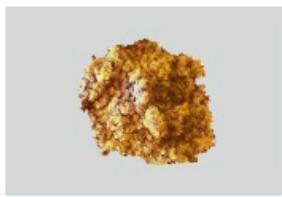
1. Бир очум тузни қачига селиңлар. Қошуқниң учи билән һава рәң яки көк рәңлик гуашь билән бирнәччә тамча су (3–5) қошуңлар. Туз билән бояқни яхши арилаштуруңлар.

2. Тузни қәғәзгә дүм көмүрүп, убдан қурутунлар. Туз қуруганда, жириклирини қолуңлар билән угитинлар.

3. Деңизниң башқа түслириниму мошу усул билән чиқириңлар. Тузға гуашь бойигиниң башқа рәңгини қошуңлар (көк, беләпшә). Рәңләрни арилаштуруп, лазимлиқ түс елиңлар.

4. Құм тәхлит тузни қошушни унтумаңлар. Әгәр силәргә очуқ рәң керәк болса, у чағда тузни көпирәк қошуңлар.

5. Ботулкини тузға толтуруңлар. Тұвигө құм тәхлит тузни селиңлар. Тәкши сепишқа тиришиңлар. Униң үчүн ботулкини силкип, бириңчи қәвәтни тәкшилөңлар.

6. Кейинки қәвәтлирини диққет билән сепиңлар. Тузни сәпкәнсири, ботулкини бир қириға қийсайтип, туз бир йекіда көпірөк болидиған қилип селиңлар.

7. Ботулкини һәрхил тұстуки туз билән толтуруңлар. Ахирқи қәвитидә ақ туз болсун. Униңдин кейин бутулкини қийсайтмаңлар. Туз арилишип кәтмәслиги керек. Ботулкиниң қапқигини юепиңлар. Силәрниң соғаңлар тәйяр.

Әгәр силәр ботулка билән бөлмәңларни безигиңлар көлсө, бирпүтүн деңиз натюрмортини ясашқа болиду. Ботулкиниң үенинеги бир-икки қолулә қепини вә башқа нәрсиләрни қоюңлар. Силәрниң натюрмортиңлар деңизни өскә чүширип, кәйпиятни көтириду.

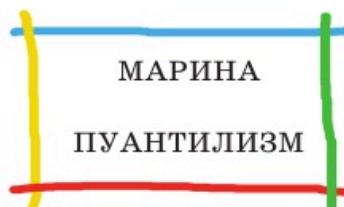

ТОНУШТУРУШ, МУҢАКИМӘ ВӘ БАҢАЛАШ. БИЛИМ ВӘ БИЛИК ФОЖУНИ

1. Дәслөпки жаңылар организмлар қейірдә пәйда болди?
2. Адемгә су немә үчүн керек?
3. Қедимий грек нәқиши қандақ атилиду?
4. Деңизни тәсвирләйдиган тәсвирий сөнъет жанри қандақ атилиду?
5. Деңизни тәсвирлігөн даңлық рәссамларни атаңдар.

1. Су вә деңизни қандақ усуллар билөн тәсвирләшкә болиду?
2. Силәр қандақ усулларни қоллинип көрдүңлар?
3. Уларниң қайсиси қизигирақ көрүнди?
4. Пуантилист-рәссам ишиниң мәхсити немә?

ДӘМ ЕЛИШ МӘДӘНИЙИТИ. МӘЙРӘМЛӘР

БУ БӨЛӘКТИН:

- қандақ мәйрәмләр бар екәнлигини;
- дизайнерларниң вәзиписи немә екәнлигини

ЯДИНЛАРҒА ЧУШИРИСИЛӘР;

- мәйрәм бояқлирини;
- дәм елиш түрлирини;
- hәр түрлүк аттракционлар тоғрилиқ

ВИЛИСИЛӘР;

- аттракцион эскизини сизишни;
- оюн мәйданиниң үлгисини ясашни;
- йеци аталғуларни уйғур, қазак, рус вә инглиз тиллирида дурус тәләппуз қилишни

АТТРАКЦИОН
АТТРАКЦИОН
АТТРАКЦИОН
ATTRACTION

ҮГИНИСИЛӘР.

МӘЙРӘМЛӘР ВӘ ДӘМ ЕЛИШ

Елимиздә көплигөн дөләтлик вә қәспий мәйрәмләр бар. Адәмләр мәйрәм күнлири дәм алиду, меһман күтиду, өзлириму меһманға ба-риду, истираһәт бағлири билән дәм елиш орунлирини зиярәт қилиду.

1-май – Қазақстан хәлқиниң бирлиги күни. Қазақстан – көп милләтлик мәмликтөр. Елимиздә 150тин ошук милләт билән еләт яшайды. Бу күни һәрхил милләт вәкиллири миллый кийимлирини кийиду. Шәһәр кочилирида қызық оюн-тамашә билән қоюлумлар уюштурулиду. Миллый мәркәзләр өз миллитиниң мәдәнийити вә өнъөнилири билән тонуштуруп, концерт қоюп, миллый таамлиридин дәм тартқузиду.

1. Силәр қандақ мәйрәмләрни билисиләр?
2. Уларни айләңларда қандақ нишанлайсиләр?
3. Мәйрәм күнлири нәгә барисиләр?

АТТРАКЦИОН
АТТРАКЦИОН
АТТРАКЦИОН
ATTRACTION

МӘЙРӘМЛИК БОЯҚЛАР

Адәмләр мәйрәм күнлири яхши кийимлирини кийиду. Шәһәрләр рәңму-рәң плакат, туғ, иллюстрацияләр билән безилип, аланидә чирайлиқ қияпәткә кириду. Хилму-хил рәңләрни байқаймиз. Уларда адәттә очук, тиник рәңләр билән қариму-қарши бояқлар өз әксини тапиду.

A

Θ

Б

1. А, Θ вә Б рәңлик композициялирини селиштуруңлар. Уларниң қайсиси мәйрәмлик кәйпиятни билдүриду? Йәрбір рәң уйғунлугини тәрипләңдер.
2. Рәң уйғунлугига қандак музыкини таллавалған болаттиңлар? Жававицларни чүшөндүрүңлар.

КӨҢҮЛЛҮК АТТРАКЦИОНЛАР

Мәйрәм вә дәм елиш күнлири истираһәт бегига берип, һәрхил аттракционларни көрүп, адәмләр көңүл көтириду. Һазирқы аттракционлар наһайити чирайлиқ. Уларни инженер-қураштурғучилар билән дизайнер-рәссамлар ойлап тапиду.

1965-жили Калифорнияниң Анахайм шәһиридә Диснейленд оюн-тамашә вә аттракцион истираһәт беги ечилди. Бу – балилар сөйүмлүк мультфильмлиридики қәһриманлар билән учришип, һәрхил өҗайип карамәтләрни көридиган орун. Чоңлар балилиқ чегиге қайтиду. Шуниндин бери Диснейленд адәмләр көп баридиган, көңүл көтиридиган орунға айланди. Уни бүгүнки күнгө қәдәр 600 миллиондин ошук адәм зиярәт қилған.

1. Дизайнер-рәссам дегинимизниң ким екәнligини ядицларға чүшириңлар.
2. Униң ишидики асасий принципларни атаңлар.

ӨЗ АТТРАКЦИОНИЦЛАРНИ ОЙЛАП ТЕПИҢЛАР

Қараңлара, яш рәссамлар өтрапни көридиган мундақ чәмбәрни ойлаң төпипту. Уни адәмләр кабинидин чүшкәндилә, деңиз жәнисарлырини көрүш үчүн, деңиз қыргыға орунлаштурған. Униңдин кейин жуқури көтирилип, шәһәрниң гөзөллигини тамашә қилиду.

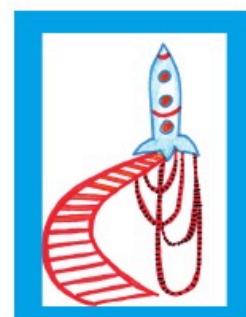
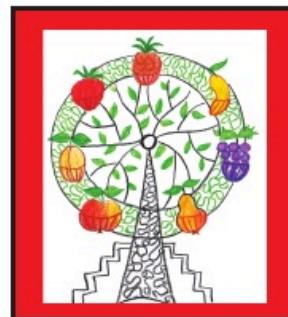

Силәрму өзәңларни дизайнер-рәссам сұпитидә синап көрәләй-силәр.

Өз аттракционицларни ойлаң төпип, униң қандақ ишләйдиганлигини, сиртқи көрүнүши қандақ болидиганлигини лайиһиләңлар. Рәң уйғунлуғыға дикқәт қилиңлар. Аттракционниң эскизини сизип, униңға нам беріңлар.

Мону аттракционға қандақ нам бәргән болаттиңлар? Балилар ясиган ишларни көрүңлар.

Силәр қәғезниң хусусийитини билисиләр. Өнди пластикилиқ материал билән ишләп көрүңлар. У егилгүч, пухта, уни йелимлаш асан. Бу силәргә кейинки ишни орунлашта лазим болиду.

ОЮН МӘЙДАНЧИСИНИҢ ҰЛГИСИНИ БИЛЛӘ ЯСАЙМИЗ

Пәкәт истираһәт бегидила әмәс, һойлидиму дәм елишқа болиду. Әң яхши дәм елиш – қизиқарлық иш билән шуғуллиниш. Һойлаңларни дәм елиш орниға қандақ айландурушқа болидиганлиги тоғрилық ойлининцлар. Достлириңлар билән һойла мәйданчисиниң ұлгисини ясаңлар.

Ұлгә – келәчәктә ишләйдиган ишларниң кичиклитилгөн өлчими.

Силәр тәкши вә һәжимлик шәкилләр билән ишләйсиләр. Уларниң қандақ атилидиганлигини ядиңларға үйшириңлар.

Силәргә рәңлик картон, рәңлик қәғәз, ботулкиниң қапқиғи, бир қетим қоллинилидиган қача, рәңлик тәхсиләр, стакан, сизгүч, йелим, қайча керәк.

ИШНИҢ ТӘРТИВИ

1. 5–6 адәмдин ибарәт топқа бөлүнүңлар.

2. Мәйданчиниң идеяси билән иш режисини муһакимә қилиңлар.

Ким немә қилидиганлигини бөлүшүвениңлар. Ұлгиниң өлчими қандақ болидиганлигини йешиңлар.

3. Нәрқайсиңлар мәйданчиниң бирнәрсисини ясаңлар. Гүләңгүч, дөңчә, чимәнлик, дәрәк, мәшиқлиниш үскүниси болуши мүмкин. Силәр мемарчилиқ комплексини ясиган едиңлар, шуңлашқа бу қетим униңдинму қизиқ ұлгиләрни ойлап тапалайсиләр.

ҚАНДАҚ ҚУРАМАҚЛАРНИ ЯСАШҚА БОЛИДУ?

1. **Пәләмпәйлилік дөңчә.** Бир қетим қоллинилидиган бирнәччә стакан елиңлар. Бириңисини шуналитидә қалдуруңлар. Қалған үчиниң жуқури тәриpidин 2–4 вә 6 см өлчәп кесиңлар. Андин кейин үч стаканниң төвәнки тәриpidин 2 см өлчәп, рәсимдикидәк (1-рәсим) бир бөлигини кесиш керәк.

Стаканларни рәсимдә көрситилгендәк (2-рәсим), бир-биригә кийгүзүңлар.

2

Әң егиз стаканга рәңлик қәғәзни чаплап, иккинчисини астидики қәғәзгә йелимлаңлар. Шу чағда мундақ дөңчә ясайсиләр (3-рәсим).

3

4

2. Пәләмпәй. Охшаш рәңлик картондин кәңлиги 1,5 см, узунлуғи 30 см иккі қәғәз қийивелиңлар. Уларни иккигә белүвельиңлар. Кәңлиги 7 мм, узунлуғи 5 см рәңлик қәғәз қийивелиңлар. Арилигини бирдәк қилип, қәғәз қийиндилирини авал биринчи қәғәзгә, андин иккинчисигә чаплаңлар.

5

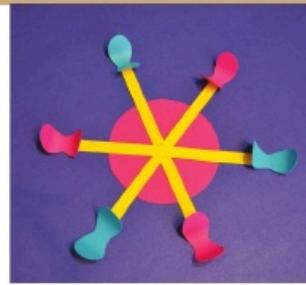

3. Чәмбәр. Бу пәләмпәй охшаш ясилиду, лекин қәғәзни узунирақ елиш керәк. Қәғәзләрни тогрисига ахириғиче чаплап, рәсимдикидәк чәмбәр ясаңлар (5-рәсим).

6

4. Карусель. Карусель ясаш үчүн, өлчими 1,5 x 15 см 3 қәғәз тилимчинини кесиңлар. Уни рәсимдикидәк чаплаңлар.

Чапланған қәғәзлөрни башқа рәндикі дүгләккә йелимлаңлардә, баш тәрипигө яхшилап орундуқларни чаплаңлар. Өнді тәйяр карусельни қапқаққа йелимлаңлар, шунда у жуқури көтирилип туриду (7-рәсим).

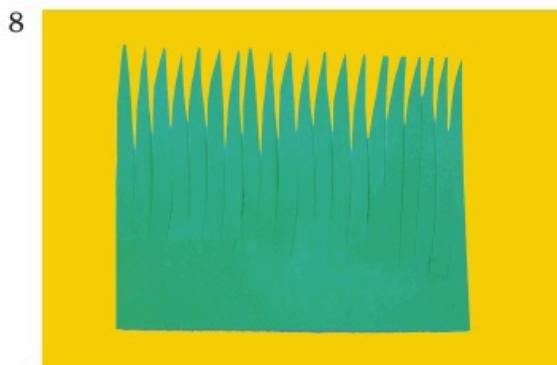
Балилар нойлисіға өзәңлар башқиму аттракционларни ойлап тепиңлар. Интернеттін, қамуслар вә б.мәнбөлөрдин кереклик мәлumatларни елиңлар.

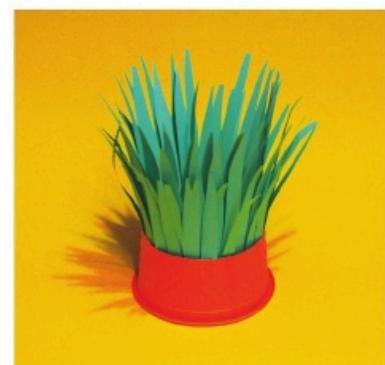
Балилар мәйданчисини йешилландуруш йоллирини ойлаңлар. Арчиниң қандак ясилидиганини ядиңларға чүшириңлар.

5. Чөплөр билән чирайлық чимәнзарлық ясашқа болиду. Униң үчүн йешил қәғәзни (8×30 см) тилимлап кесисиләр (8-рәсим). Уни орап, дөңчә ясиганда, һәр түрлүк стаканлардин қалған төңгиләргө киргүзүңлар (9-рәсим).

8

9

6. Дәрәқни ясаш үчүн, өлчими 10x30 см қонур рәңлиқ қәғөзни ораңлар. Бу – дәрәқниң ғоли. Диаметри 12 см дүглөк қийивелиңлар. Униңға иккى тәрәпкә жирилған йешил рәңлиқ қәғөзни чаплаңлар. Уларниң түси һәр түрлүк болғини яхши. Мана дәрәқниң учини ясидиңлар. Уни ғолига чаплаңлар.

Нәммә бөлөклирини ясап болғандын кейин, орунлаштуридиган орнини таллап, композицияни тәйярлаш керәк. Композиция қандақ көрүнідекен? Әгәр һәммиси көңүлдикидәк чиқса, чаплашқа болиду. Мәйданчиниң ұлгиси тәйяр.

Мүмкін, балиларниң бәзибири бу әскизни наятида әмәлгө ашурғуси келидиганду. Балилар мәйданчисини бирнәччә топ ясиганлықтн, әң илғар әскиз көрүгини уюштурушқа болиду.

ДӘМ ЕЛИШ ВӘ СӘЯНӘТ

Дәм елишниң тури көп. Бирлири китап оқуп, кино көриду. Бирлири театр, концерт, мирасғаңларни зиярәт қилишни яқтуриду. Өнди бәзилири болса, сәяһәткә чиқмиса, өзлирини дәм алдим дәп несаплимайду.

Язлик тәтил йекинлишип қалди. Қөплигөн айилләр сәяһәткә тәйярлиниватиду.

Сәяһәтниң тури көп. Мәсилән, жирақ әлләргө берип, униң тарихи, мәдәнийити билән тонушушқа болиду яки туғулған өлкениң көркем йәрлирини зиярәт қиласағында, қызылайтында, әмбебендін немини яхши көрисиләр. Сәяһәтниң бу тури бек қизик.

- 1. Қазақстандикі қандақ тәбиий орунларни билисиләр?
- 2. Өзәңлар қәйәрләрдә болдуңлар?
- 3. Сәяһәткә чиққанда, һәммидин немини яхши көрисиләр?

Һойла билән кочаңларға чиқипму сәяһет қилишқа болиду. Йеқин йәрдә туққанлириңлар билән биллә әң үеқимлиқ сәяһеткә-өзәңлар турдиған зиминдики тәбиәткә чиқиңлар. Қизиқарлық нәрсиләрни көрүшкә тиришиңлар.

Чечәклигән мевә дәрәқлириму, пишқан алмиму, кичик сериқ шолилар билән гүлзарлыққа گөзәллик бегишлап турдиған мамкапму, қизиқарлық беналарму, һәтта қийсийип турған дәрвазиму дикқәт нәзәриңлардин сирт қалмисун. Сәяһеткә чиққанда, дәрәқниң нәччә түрини көргиниңларни санаңлар. Адәмләргө қараңлар. Уларниң һәммисини әстә саклашқа тиришиңлар. Буниң һәммиси силәрниң билим ғожуңиңларға жигилип, рәсим сизғанда пайдиси тегиду.

Өзәңлар билән биллә қоюн дәптәр вә қериндишиңларни елип жүрүңлар. Қизиқарлық нәрсиләрни тәсвирләшкә тиришиңлар. Силәр бу эскизни ата-анаңлар билән биллә орунлайсиләр. Улар силәр билән биллә сәяһеткә чиқип, өзәңлар билән биллә мәжүзиләр алиминиң сирлирини ачиду.

ТОНУШТУРУШ, МУҢАКИМӘ ВӘ БАҢАЛАШ. БИЛИМ ВӘ БИЛИК ФОЖУНИ

1. Елимиздә қандақ мәйрәмләр бар?
2. Өң яхши көридиған мәйриминдер қайси? Толук жарап беріндер.
3. Мәйрәмгә гөзәллик бериш үчүн қандақ рәңләрни пайдилиниду?
4. Дәм елишниң қандақ түрини яқтурисиләр?

?!

1. Аттракцион дегинимиз немә?
2. Уларни ким ойлап тапиду?
3. Аттракционниң идеяси һәккідә сөзләп беріндер.
4. Өзәңдар ясиган оюн мәйданчысыниң мәхсити немә?
5. Униңда қандақ үскүниләр бар?

ЖИЛНИ ЙӘҚҮНЛӘЙМИЗ

Бу пәндин қандақ йеци нәрсиләрни билдицлар? Ядиңларға чүширип, атаңлар.

Бу пән арқилиқ немини үгәндидиңлар? Ядиңларға чүширип, атаңлар.

ҚИСҚИЧӘ ЛУФӘТ

АВТОПОРТРЕТ – рәссаңниң өзини тәсвирилгөн әсәри.

АКВАРЕЛЬ БОЯҚЛИРИ – суда ерийдиган сүзүк бояқтар.

АИЛӘВИЙ ПОРТРЕТ – аилә өзалири тәсвирилнидиган портрет.

АНИМАЛИСТ – хайванларни тәсвириләйдиган рәссам.

АНФАС ПОРТРЕТ – адәмни удул қаритип тәсвириләш.

АППЛИКАЦИЯ – қәғәзгә һәрхил шәкилләрни чаплаш арқилиқ ясалған рәсим.

АСАСИЙ РӨНДӘР – қызил, серик, көк рәңләр. Мошу рәңләрни арилаштурууш арқилиқ қошумчә рәңләр елиниду.

АТТРАКЦИОН – оюн-тамашига бегишланған қурулма.

ӘМӘЛИЙ СӘНЬӨТ – турмушқа најәтлик буюмларни ясаш вә безәш сәнъити.

БАСМА-ТАМФА – қәғөз варигиға бойиги бар шәкилни бесиши арқилиқ ясалған тәсвир.

БЕЗӘШ – һәр түрлүк нәрсиләрни ойма-нәқишлиләр билән зенәтләш.

БИР ТӘСВИРЛИК КОМПОЗИЦИЯ – бир тәсвиридин ибарәт композиция. Бир адәмниң портретиму бир тәсвирлик композициягә ятиду.

БОЯҚ ЙЕҚИНДИСИ – живописьниң тәсвирий васитиси; қәғөз бетидики бояққа миләнгән пәлкүчниң изи.

ГРАФИКА – асасий тәсвирий васитилири сизиқ, қисқа штрих, дағ болуп несаплинидиган тәсвирий сәнъәт. Мошу сәнъәт түриниң әсәрлири.

ГРАФИК РƏССАМ – графика әсәрлирини сизидиган рәссам.

ГУАШЬ – суда ерийдиган қоюқ бояқлар вә мошу бояқлар билән орунланған әсәрләр.

ДИЗАЙН – нәрсиләрни чирайлиқ вә әплик түзүп, безәш.

ЖИВОПИСЬ – бояқ билән сизилидиған тәсвирий сәнъәтниң түри.

ЖИВОПИСЬЧИ-РӨССАМ – живопись әсәрлирини сизидиган рәссам.

КАМЕРИЛИК ПОРТРЕТ – адәмни күндилік һалитидә тәсвирләш.

ИККИ ТӘРӘПЛИК СИММЕТРИЯ – нәрсениң оң тәрипи билән сол тәрипи охшаш һадисе.

ИЛЛЮСТРАЦИЯ – мәтинни безәйдиган рәсимләр.

ИССИҚ РӨҢДЛӘР – қызыл, ач қызыл, сериқ рәңләр. Бу рәңләр иссиқни өслитиду.

КАМЕРИЛИК ПОРТРЕТ – адәмни күндилік һалитидә тәсвирләш.

КОЛЛАЖ – қәғәзгә рәңги билән фактуриси өзгичә тәбиий вә сүнъий материалларни чаплаш.

КОМПОЗИЦИЯ – рәсимни қәғәзгә ойлиған мавзуға мувалиқ тәсирлик орунлаштуруш. Адәттә пүтүн әсәрни «композиция» дәп атайду.

ҚАРИМУ-ҚАРШИЛИК (КОНТРАСТ) – чоң билән кичикнин, мәһиршәпкәт билән рәһимсизликниң қариму-қаршилиғи.

ҚИРИДИН ТӘСВИРЛӘНГӘН ПОРТРЕТ – адәмни көрөрмәнгә қиридин каритип тәсвиirlәнгән портрет.

МАТРИЦА – тамға ясашқа бегишланған шәкил.

МИМИКА – адәм үз қияпитетиниң hәрикәтлири.

МАРИНА (ДЕҢІЗ ПЕЙЗАЖИ) – тәсвирий сәнъәтниң деңиз тәсвиirlидиган жанри.

МЕМАРЧИЛИҚ СӘНЪИТИ – имарәтләрни режиләп, селиш сәнъити.

МЕМАРЧИЛИҚ КОМПЛЕКСИ – идеяси билән безилиши ортақ бирнәччә имарәт.

МОЗАИКА – таш, әйнәк, сапал, яғач қатарлиқ hәрхил материаллардин ясилидиган тәсвир.

МОНОТИПИЯ – әйнәк яки картон бетигә селинидиган рәңлик дағлар тамғилири.

НАТУРА – рәссам қарап олтирип сизидиган һәк-
қаний нәрсиләр.

НАТИОРМОРТ – жансиз, һәрикәтсiz нәрсиләр
тәсвирләнгән пәлкүч әсәри.

ОЙМА НӘҚИШ – буюмниң бетигө чүши-
рилгән нәқиши.

ОРИГАМИ – қәғәзни пүкләш арқылы қурамақ ясаш сәнъити.

ӨЛЧӨМ – қәғәзниң һәҗими. У чоң яки кичик болиду.

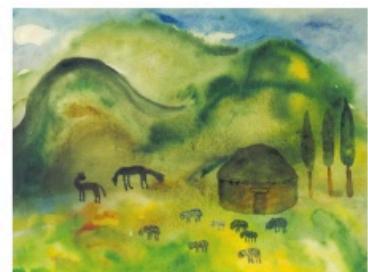
ПАЛИТРА – бояқ арилаштуридиган тахтайчә.

ПАСПАРТУ – рәсимни безәшкә бегишланған қәғәз яки картондин
ясалған рамка.

ПАСТЕЛЬ – юмшақ, рәңлик борлар. Улар қурғақ вә майлиқ болиду.

ПЕЙЗАЖ – тәсвирий сәнъетниң тәбиәтни
тәсвирләйдиган жанри.

ПУАНТИЛИЗМ – рәңләрни оптиклик арилаштурушниң живописълиқ усули. Қөплигән ушшаң дағларниң мәлум бир рәңни чиқириши.

ПОРТРЕТ – адәмләрни тәсвирләш сәнъити.

РӘНД – рәссамниң асасий тәсвирий васитилириниң бири. Рәссам бояқларни арилаштуруш арқилик хилму-хил рәңләрни алиду.

РӘНД УЙФУНЛУГИ – бирнәччә рәңниң өз ара мувапиқ келиши.

СӘЛТӘНӘТЛИК ПОРТРЕТ – адәмни сәлтәнәтлик һаләттә тәсвирләш.

СӨНЬӨТ – ижадий ишниң нәтиҗиси.

СИЗИҚ – рәссамниң асасий тәсвирий васитисиниң бири. Сизик чекиттин башлиниду. Рәссамлар рәсимилиридә һәрхил сизикларни қоллиниду.

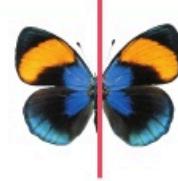

СИЗИҚЛИҚ ПЕРСПЕКТИВА – жирактики нәрсиләр көрәрмәнгә йеқин нәрсиләрдин кичик болуп қөрүнидиган надисә.

СИМВОЛ – мәлум бир чүшәнчә билән надисини билдүрүшкә бегишланған шәртлик бәлгү.

СИММЕТРИЯ – нәрсениң оң тәрипи билән сол тәрипи бирдәк болидиган һадисә.

СКРАПБУКИНГ – қолдин альбом ясаш сәнъити.

COF РӘНДЛӘР – көк, һава рәң. Бу рәңләр соғни әслитиду. Йешил вә бенәпшә рәңмү соғ рәңгә ятиду.

ТӘСВИРИЙ СӘНЪЕТ ЖАНРЛИРИ – тәсвирий сәнъетниң немини тәсвирләйдиганлыгини билдүридиган қисми. Мәсилән, портрет жанрида адәм, пейзажда тәбиәт тәсвирилиниду.

ТОПЛУҚ ПОРТРЕТ – икки яки бирнәччә адәм тәсвирилинидиған портрет.

ТҮС – бир рәңниң бирнәччә түси.

ҮЛГӘ – келәчәктә ишлинидиган ишниң кичиклитилгән эскизи.

ФОРМАТ – рәсим сизилидиған варақ өлчими.

ФАКТУРА – материалниң сиртқи қәвити.

НӘЖІМ – рәссамниң асасий тәсвирий васитилириниң бири. Нәрсениң сиртқи контури.

НӘЖИМЛИК ТӘСВИР – һәр тәрипидин қарашқа болидиган тәсвир.

НӘЖИМЛИК ЖЫСИМ – һәр тәрипидин қарашқа болидиган нәрсиләр. Шар, куб, конус вә б. көләмлик жысимлар.

НӘЙКӘЛТАРАШЛИҚ – асасий тәсвирий қураллири көләм вә шәкил болуп несаплинидиган тәсвирий сөнъетниң түри.

ШТРИХ – қисқа сизиқлар, график рәссамниң асасий тәсвирий васитилиринин бири.

ЭСКИЗ – нәрсиниң дағ тәхлит контури. Адәттә қара рәңликтөр болиду.

ҚОШУМЧӘ ӘДӘБИЯТЛАР ТИЗИМИ

Төвөндикі әдебиятлар тизими силәргә башлангуч мәктәптө бәдийй әмгәк дәрисиге тәйярлиништа нақтә болиду.

1. Агамирян Ж. С. Детская картинная галерея. – М., 1979.
2. Алексин. А. Д. Когда начинается художник. – М., 1994.
3. «Академический проект», 1997.
4. Альбедиль М. Ф., Березкин Ю. Е. Жилища народов мира. – М: Вектор-Детство, 2015.
5. Альбомы из серии «Рисуют дети мира. Казахстан».
6. Анистратова А. А., Гришина Н. И. Поделки из бумаги. – М.: Оникс, 2010.
7. Афонькин С. Ю. и Афонькина Е. Ю. Оригами. Игры и фокусы с бумагой. – С-Пб., 1994.
8. Байжігітов Б. Бейнелеу өнерінің теориялық мәселесі. – Ақтөбе, 2003.
9. Бакушинский А. Б. О задачах и методах воспитания. – М., 1988.
10. Берри Барбара Дайан. Рисуйте свободно! – М. Манн. Иванов и Фербер, 2014.
11. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте. – М., 1991.
12. Долженко Г.И. Сто поделок из бумаги. – М: Академия развития, 2006.
13. Дубровская Н. В. Большая книга аппликаций из природных материалов. – М.: Астрель, 2010.
14. Джанибеков У. Казахский костюм. – Алматы: «Өнер», 2005.
15. Есимханов А., Жангильдин Е. Казахская национальная одежда. – Алматы: Дидар, 1998.
16. Иллюстрированный атлас мира. – М.: Белый город, 1998.
17. Қенжеақметұлы С. Қазақтың салт-дәстүрлері мен әдет-ғұрыптары. – Алматы: Атамұра, 2010.
18. Қайдаров Ә., Өмірбеков Б. Сырға толы түр мен түс. – Алматы, 1976.
19. Мұхтарұлы С. Шоқан және өнер. – Алматы, 1985.
20. Төлебиев Ә. Сурет сала білесің бе? – Алматы, 1989.
21. Төлебиев Ә. Сурет салуды үйрен. – Алматы, 1993.
22. Төлебиев Ә. Өнер өрісі. – Алматы, 1996.
23. Ежелгі Қазақстанның ақыздары. – Алматы: Аруна, 2008.

БӘДИЙ ӘМГӘК ДӘРИСЛИРИДИКИ БЕХӘТӘРЛИК ҚАИДИЛИРИ

- Учлук нәрсиләр билән ишлигәндә, өтрапиңларға диққат қилиңлар. Әгәр бирнәрсә соригиңлар кәлсә, учлук нәрсиләрни идитлиқ қилип, нери қоюңлар.
- Қериндаш, пәлкүч, фломастер, қайча вә б. учлук нәрсиләрни тутуп туруп, қолуңларни шилтимәңлар. Өзәңларни вә йениңлардики адәмни жарагәтләвелишиңлар мүмкін.
- Учлук нәрсиләрни мәхсус қутига селиңлар. Қайчини очуқ наләттә қалдурушқа болмайды. Қайчинин бисини қолуңлар билән тутмаңлар, қайчинин үчини жукури қаритип тутмаңлар.
- Йелим билән ишлигәндә, йелимни көзүңларға, ағзиңларға тәккүzmәңлар. Киймиңларни булғимаңлар.
- Ушишақ нәрсиләр билән ишлигәндә, еһтиятчан болуңлар. Уларни йәргә ташлимаңлар, ағзиңларға салмаңлар.
- Суни йәргә төкмәңлар. Төкүвалсаңлар, лата билән сұртуңлар.
- Әгәр силәргә қандақту бирнәрсигә дәзмал селиш керәк болса, пәхәс болуңлар. Иссик дәзмални тутмаңлар, рәхтниң үстигә қоймаңлар. Иссик температуриси рәхтниң түри билән сұпитигә мас келиши лазим. Дәзмални өчирип, орниға қоюшни унтумаңлар.

МУНДӘРИЖӘ

Киришмә	3
Жанлиқ тәбиәт	4
Силәрни қоршиған әтрап	5
Симметрия дегән немә?	6
Рәсимдикى штрихниц тәсирчанлиги	8
Үзүп-үзүп бояш (мазок) – живописьчи-рәссамниц тәсвиirlәш васитиси	10
Йопурмақларни һәрхил усул билән тәсвиirlәймиз	12
Рәссамлар жәнлиқ тәбиәтни қандақ тәсвиirlәйдү?	14
Иайванларниц көләмлик тәсвирини ясаймиз	16
Коллективиқ композиция ясаймиз.....	18
Тонуштуруш, муһакимә вә баһалаш.	
Билим вә билик ғожуны	20
Яхшидин үгән, ямандин жиркән	21
Иллюстрация дегинимиз немә?	22
Композициядикى қариму-қаршилиқ (контраст).	24
Қариму-қарши (зит) рәңләр	26
Қариму-қарши композиция түзимиз	28
«Яхшидин үгән, ямандин жиркән»	
қатлима китавини ясаймиз.....	30
Тонуштуруш, муһакимә вә баһалаш.	
Билим вә билик ғожуны	32
Вақит	
Вақитни қандақ ениqlаймиз?	34
Сизиқлиқ перспектива	36
Перспективиқ рәсим сизип үгинимиз	38
Жил пәсиллирини тәсвиirlәймиз	40
Йеци жиллиқ ишхана	42
Арчига илидиган безәкләр	44
Тонуштуруш, муһакимә вә баһалаш.	
Билим вә билик ғожуни	46
Мемарчилиқ сәнъити	
Адәмләрниц қедимий турушлуқ жайлари	48
Қедимий турушлуқ жай түрини ясаймиз.....	50
Мемарчилиқ сәнъити дегинимиз немә?	52
Оттура Азия вә Қазақстан мемарчилиги.....	54
Қазақстаниң һазиркى мемарчилиги	55
Имарәт үлгилирини ойлан тепип,	
рәсимиини сизип үгинимиз	56

Мемарчилик лайиғисини коллектив болуп ясаймиз	60
Тонуштуруш, мұнакимә вә бағалаш.	
Билим вә билик ғожуни	62
Сәнъет	
Сәнъет дегинимиз немә?	64
Тәсвирий сәнъет түрлири	66
Тәсвирий сәнъет жанрлири	70
Рәң вә символ.....	74
Бәлгү символлири.....	75
Сәнъет түрлирини билдүридиган бәлгүләрни ясаймиз.....	76
Тонуштуруш, мұнакимә вә бағалаш.	
Билим вә билик ғожуни	78
Бүйүк намайәндиләр	
Бүйүк сәнъет намайәндилери.....	80
Қазақстанниң бүйүк намайәндилери	82
Портрет түрлири.....	84
Бүйүк намайәндө портретига рамка ясаймиз	88
Полимер гилдин рамка ясаймиз	89
Тонуштуруш, мұнакимә вә бағалаш.	
Билим вә билик ғожуни	90
Су – һаятлиқ мәнбәси	
Адәм һаятидики суның роли	92
Миллий ойма-нәқишлиердики суның бәлгүсі	93
Тәсвирий сәнъеттики деңиз пейзажи	94
Деңизни қандақ тәсвирләймиз?	95
Әстә қаларлық деңиз	100
Тонуштуруш, мұнакимә вә бағалаш.	
Билим вә билик ғожуни	102
Дәм елиш мәдәнийити. Мәйрәмләр	
Мәйрәмләр вә дәм елиш.....	104
Мәйрәмлик бояқтар	105
Көңүллүк аттракционлар.....	106
Өз аттракционндарни ойлап тепицлар.....	107
Оюн мәйданчисиниң ұлгисини биллә ясаймиз.....	108
Дәм елиш вә сәяңәт	112
Тонуштуруш, мұнакимә вә бағалаш.	
Билим вә билик ғожуни	114
Кисқычә лугәт	116
Қошумчә әдәбиятлар тизими.....	124
Бәдийи әмгәк дәрислиридики бехәтәрлик қаидилири	125

Оқуш нәшири

Раупова Надежда Алимовна
Толебиев Әбдуәли Толегенұлы
Дашкевич Елена Валерьевна

БӘДИЙ ӘМГӘК

Умумий билим беридиган мектеппинң 3-сипапи үчүн дәрисликтік

Тәһрират башлиғи *M. Мәһәмдинов*
Мұхәррири *M. Мәһәмдинов*
Рәссам *H. Raupova*
Бәдии мұхәррири *D. Сабитаева*
Техникилік мұхәррири *O. Рысалиева*
Компьютерда сөһнипилігендегі *G. Тасыбаева*

ИБ №183

Терішкө 17.05.2018 берилди. Нәшергө 13.08.2018 қол қоялди. Формати 84x108¹/16.
Офсетлик қатоға. Інерп түри «Мектеплик». Офсетлик иешир. Шартлак басма вариги 13,44.
Бессанқа елиндиган басма вариги 3,24. Тиражи 1700. Бүйрутма №3668.
«Атамұра» корпорациясының 050000, Алмута шаһири, Абылай хан проспекти, 75.
Қазақстан Жүмһүрійдік «Атамұра» корпорациясының 050002, Алмута шаһири, М. Макатаев кочиси, 41.

